

KUDAR KRISZTINA BLANKA¹
**A NEVELŐOTTHONOKBAN NEVELKEDETT GYERMEKEK
ZENEI TEHETSÉGGONDOZÁSA**

Jelen kutatásomban az állami gondozott gyermekek lehetőségeit vizsgáltam meg, hogy milyen tehetségfejlesztő foglalkozások állnak rendelkezésükre, hiszen a társadalom szempontjából kiemelkedően fontos, hogy minél több gyermek tudja tudása legjavát kamatoztatni, melyhez elengedhetetlen a nyugodt családi környezet, és a magas színvonalú oktatás lehetősége. Amennyiben ezek adottak egy gyermek számára, akkor a személyisége egészséges fejlődésnek tud indulni, mely által esélyt kap egy értékes és eredményes felnőtt élet élésére. Egy „ideális világban” ez minden gyermek számára adott lenne, azonban társadalmunkban egészen magas százalékban élnek olyan gyermekek, akik az anyagi, vagy érzelmi nélkülözést már igen korán megtapasztalják.

Munkám során kifejezetten a hátrányos helyzetű gyermekek azon speciális részének készség és képességfejlesztési lehetőségeit igyekeztem megvizsgálni, akik állami nevelőotthonokban élnek, továbbá munkám fókuszja a zenei tehetségfejlesztés volt.

Kutatásom első felében a Magyarországon élő hátrányos helyzetű gyermekek helyzetét, ezen belül az állami gondozott gyermekek életkörülményeit, azok testi-lelki fejlődésének nehézségeit vizsgáltam meg. Ezt követően megállapításokat tettem művészeti nevelés céljára és hasznára vonatkozóan, majd felmértem, hogy jelenleg milyen arányban van lehetőségük részt venni a nevelőotthonban élő gyermekeknek az állami zeneiskolai hangszeres képzésekben, továbbá igyekeztem felkutatni, hogy jelenleg milyen készség és képességfejlesztő programok állnak rendelkezésre számukra.

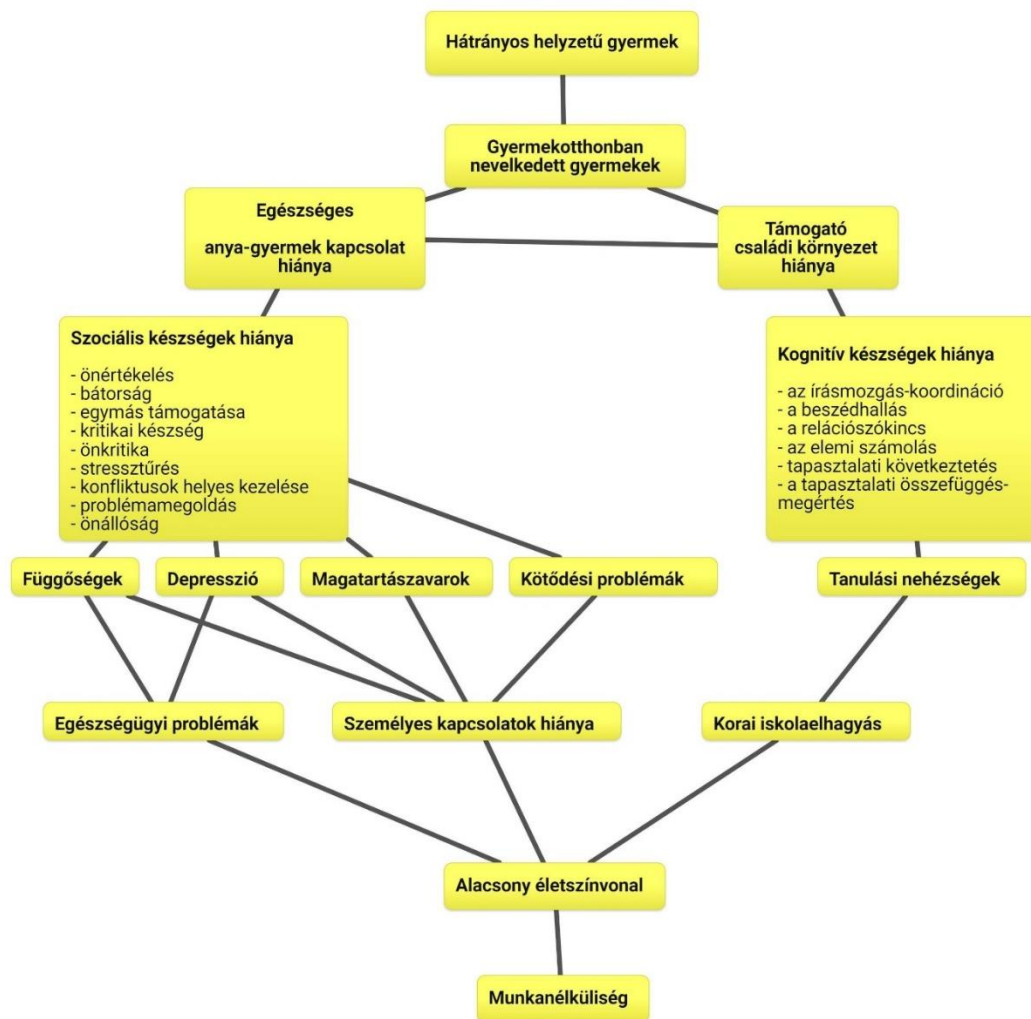
Sajnos ezek a gyermekek hatalmas hátránnyal indulnak az életben, hiszen nincsen olyan stabil, támogató bázis, ami egy átlagos családban nevelkedő gyermek számára általában adott. Ők olyan traumákat éltek át már egészen korai életszakaszban, melyet a legtöbb gyermek elképzelni sem tud. Ezek a traumák gyakran váltanak ki szorongást, kötődési nehézségeket, és más súlyos pszichés problémákat okoznak számukra az események, melyeknek nyilvánvaló negatív hatásuk van későbbi készség- és képességfejlődésükre is. Ennek a

¹ Kudar Krisztina Blanka okleveles zeneművésztanár, ének-zene művésztanár, kóruskarnagy-művész-tanár Iskola (PTE-Művészeti Kar). A témát vezette és a tanulmányt lektorálta: dr. Bredács Alice, PTE MK

hatásmechanizmusnak egyes aspektusait kívánja szemléltetni az 1. ábra, gondolati térkép formájában. Sokszor ennek következményeként már egész korán olyan egészségre káros szenvedélyek felé nyúlnak, mint a dohányzás, az alkoholfogyasztás vagy a drogfogyasztás, mellyel önmagukat még nehezebb helyzetbe hozzák. Több nevelőotthonban dolgozó pedagógus elmondása alapján gyakori jelenség, hogy a társadalom ezeket a gyermekeket leírja, annak ellenére, hogy önhibájukon kívül kerültek ebbe a kilátástalan helyzetbe, melyet számos, a témakörrel foglalkozó kutató is igyekszik kihangsúlyozni. Nem lehet kérdés, hogy a társadalom kötelessége ezeknek a gyerekeknek segítő kezet nyújtani, és az anyagi támogatásokon kívül szellemi, érzelmi, sőt erkölcsi segítséget is biztosítani. Lehetőséget kell teremteni az állami gondozottak számára, hogy képességeik és tehetségük legjavát csiszolni tudják.

A tapasztalatok szerint bármely művészeti ággal történő foglalkoztatás képes a pszichológusok munkáját megkönnyíteni, hiszen teljesen más légkörben, azonos célt szolgál az egyik is és a másik is. A művészet, nyugtató és feszültségoldó hatása már évtizedek óta bizonyított, mert képes egyedi módon, szinte észrevétlenül az ember érzelmeire hatni. Úgy vélem az volna az igazán hatékony módszer, ha a pszichológiai segítségnyújtás és a művészeti képzés együttes ereje tudná segíteni ezen gyermekeket, hogy az átélt nehézségeket fel tudják dolgozni, továbbá minél előbb enyhüljenek testi-lelki tüneteik.

Ennek okán dolgozatom második felében olyan 20. századi készség- és képességfejlesztési módszerekkel foglalkoztam, melyek segítségükre lehetnek ebben. A legjelentősebb 20. századi zenepedagógiai módszereket szem előtt tartva, megoldási javaslatot tettem, hogy a gyermekotthonokban élő gyermekek készségeinek és képességeinek fejlesztését milyen módon lenne lehetséges megoldani, a humán és pénzügyi terheket is figyelembe véve. Véleményem szerint egy jól megtervezett, rendszeres vokális zenei képzés hatékonyan segítené annak megelőzésében, hogy az állami gondozott gyermekek felnőtként a társadalom perifériájára kerüljenek. Ennek okán egy hosszabb távú cél elérése érdekében előkutatást végeztem és igyekeztem egy pontosabb képet alkotni arról, hogy az állami gondozottak számára milyen alternatívák léteznek napjainkban tehetségük kibontakoztatására.

1. ábra: Készség- és képességfejlesztés hiányának negatív hatásmechanizmusa hátrányos helyzetű gyermekek esetében (Forrás: Saját szerkesztés)

Sajnos nem sok hivatalos statisztikai adat állt rendelkezésemre, azonban készítettem egy mélyinterjút egy miskolci szakemberrel, aki több évtizede zenei tehetségfejlesztő programot folytat a lakhelyéhez közeli gyermekotthonban, és tapasztalatait értékes részét képezik munkámnak. Ezt követően személyes adatfelvételt kezdeményeztem zeneiskolákkal és gyermekotthonokkal, hogy egy részletesebb képet kaphassak arról, jelenleg milyen arányban vesznek részt az állami gondozott gyermekek tehetségfejlesztő programokban. Feltételezésem szerint, a gyermekotthonokban élő gyermekeknek sokkal kevesebb lehetősége adódik olyan magasabb szintű készség- és képességfejlesztésben részt venni, mint a hangszeres zeneoktatás, ezért hipotézisem első részét úgy fogalmaztam meg, hogy az állami gondozott gyermekek nem, vagy nagyon kis arányban folytatnak tanulmányokat zeneiskolában. Hipotézisem igazolásához telefonos adatfelvételt kezdeményeztem Magyarország összes megyeszékhelyén, továbbá

a főváros összes kerületében működő, általam legnagyobbnak vélt zeneiskolájával, így tehát vizsgálatomban 41 állami zeneiskola vett részt. Hipotézisem igazolásának módszertani bázisát primer adatfelvétel elemzése képezi, míg mintáját magyarországi zeneiskolák és azok gyermek- vagy lakásotthonban élő gyermekei alkotják, melynek földrajzi megoszlása reprezentatívnek tekinthető.

Második hipotézisként azt vettem fel, hogy a különböző zenepedagógiai módszerek képesek azon készségek és képességek hatékony fejlesztésére, melyre a gyermekotthonokban élő gyermekeknek szüksége van. Ennek igazolásához szakirodalomelemzést végeztem, mely által meghatároztam, mely készség- és képesség tekintetében van leginkább szükség fejlesztésre, továbbá megvizsgáltam, hogy a jelentősebb zenepedagógiai módszerek közül melyek azok, amelyek e célt hatékonyan képesek segíteni.

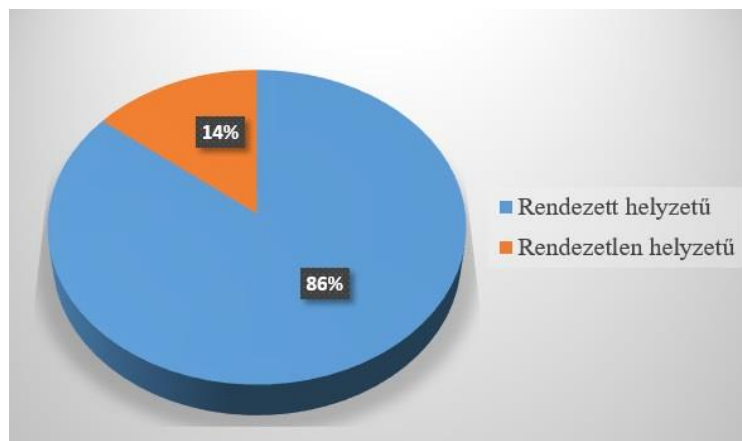
1. táblázat: A dolgozat hipotézisei és vizsgálati módszerei

hipotézisek felsorolása	A gyermekotthonban élő gyermekek nem, vagy nagyon kis arányban vesznek részt zeneiskolai hangszeres képzésben.	A különböző 20. századi zenepedagógiai módszerek képesek azon készségek- és képességek hatékony fejlesztésére, melyre a gyermekotthonokban élő gyermekeknek szüksége van.
az adatgyűjtés indikátorai a hipotézisek igazolhatóságára vonatkozóan	gyermekotthonok tehetségfejlesztő programjainak kutatása, gyermekotthonokban élő gyermekek jelenléte az állami zeneiskolai képzéseken	szakirodalom alapján, a vizsgált gyermekek készségeinek és képességeinek hiányosságainak meghatározása, és azok összevetése a 20. századi zenepedagógiai módszerek fejlesztő hatásaival
a hipotézisek igazolhatóságának módszerei	állami gondozott gyermekek relatív gyakoriságának kvantitatív elemzése	szakirodalom elemzés
a módszerekhez kapcsolódó eszközök	egyéni adatgyűjtés	szisztematikusan összegyűjtött szakirodalom

Forrás: Saját szerkesztés

Magyarország népessége 2021-ben 9 730 772 fő volt, melynek kicsit több mint 18,5 százaléka (1 804 984 fő) kiskorú gyermek (KSH, 2022). Ugyanebben az évben 98 880 megállapított hátrányos helyzetű, 97 664 megállapított halmozottan hátrányos helyzetű, 33 587 gyámság alatt álló és 27 229 védelembe vett kiskorú gyermek volt, mely csoportok egymáshoz viszonyított nagyságrendjét jól érzékelteti a 2. és 3. ábra (KSH, 2022).

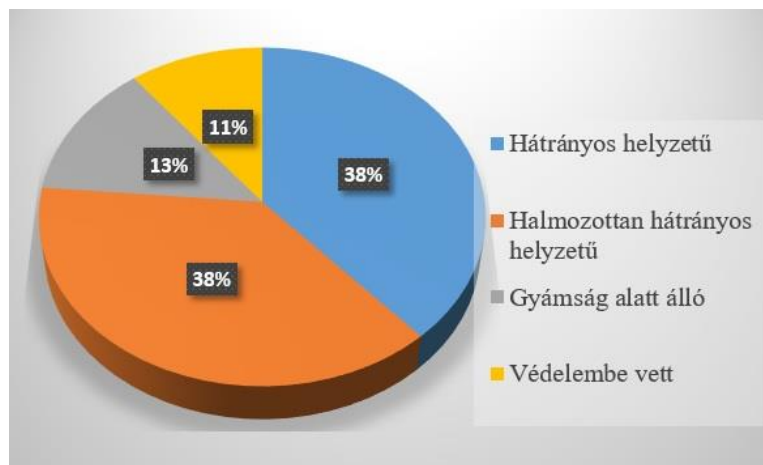
A hátrányos helyzet és halmozottan hátrányos helyzet megállapításánál többek közt a szülő alacsony iskolai végzettségét, a szülő alacsony foglalkoztatottságát, illetve a gyermek elégtelen lakókörnyezetét veszi számításba a gyámhatóság. A védelembé vétel esetében a gyermek a családi környezetében marad ugyan, de a gyámhatóság segíti és figyelemmel követi a családi körülményeket, hogy a gyermeket veszélyeztető tényezők (például lakhatási, magatartásbeli komoly problémák) megszűnnek-e.² A gyámhatóság csak abban az esetben rendelheti el a gyermek nevelésbe vételét, amennyiben nem szűnnek meg a gyermeket veszélyeztető tényezők.³ Tehát ezen adatok szerint 2021 évében 257 360 olyan kiskorú élt, akiknek családi körülményeik valamilyen oknál fogva nem voltak kielégítőek. A százalékos megoszlások az 2. és 3. ábrán láthatóak. A gyermekvédelemnek az az alapvető célja, hogy a gyermek a saját családjában, rendes körülmények között tudjon nevelkedni, és csak akkor kerüljön tartós nevelésbe, ha az igazán indokolt. Felmerül azonban a kérdés, hogy azokat a gyermekeket, akik családjukból kiemelve gyermekotthonba kerülnek, mennyire traumatizálja ez a hosszadalmas procedúra. Amennyiben a gyámhatóság arra a döntésre jut, hogy védelembé vesz egy gyermeket, akkor az a gyermek hónapokon keresztül bizonytalanságban él, miközben a feje felett döntenek, hogy hazakerülhet-e, vagy a gyámhatóság nevelésbe veszi.

2. ábra. Kiskorú gyermekek életkörülményeinek százalékos megoszlása (Forrás: saját szerkesztés)

² 1997. évi XXXI. törvény

³ 1997. évi XXXI. törvény

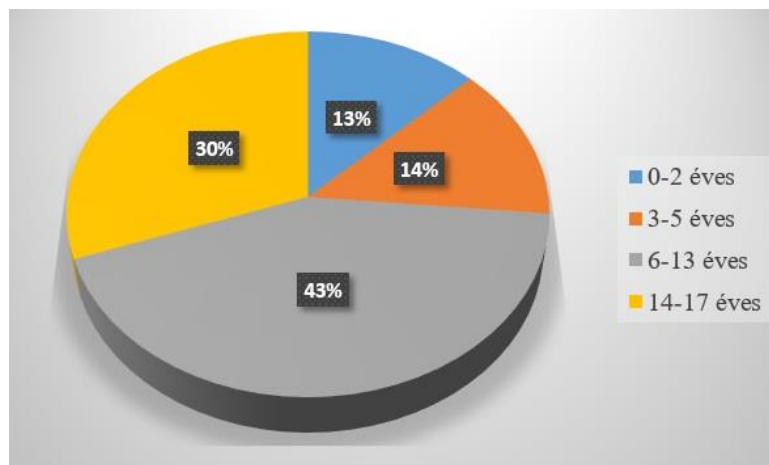

3. ábra: Hátrányos helyzetű gyermekek súlyosság szerinti csoportosításának százalékos megoszlása (Forrás: saját szerkesztés)

A törvény szerint, ennek az átmeneti időszaknak 60 nap alatt le kell zajlania, azonban ez a gyakorlatban jellemzően nem tud megvalósulni. Egy hazai gyermekotthon vezetőjének nyilatkozatából az derül ki, hogy a bürokratikus rendszer lassúsága miatt, ez akár egy évig is eltarthat, ami a későbbiekben súlyos problémákat okoz, hiszen az a gyermek, akit kiemel a gyámhatóság egy veszélyeztető környezetből, egy éven belül több – számára új – szocializációs környezetbe kerül, más-más szabályrendszerrel. További akadályt jelent a gyermekotthonok számára, hogy a gyermekeket a rendszer az utolsó pillanatban emeli ki, amiből az eredhet, hogy gyakran 10-12 évig rossz életkörülmények között, rossz mintát követve élnek e gyerekek, melyet idő- és szakemberhiány miatt nehéz, vagy lehetetlen helyes mederbe terelni. (Lőrincz, 2018)

A 4. ábrán látható a gyermekvédelmi szakellátásban részesülő kiskorúak számának százalékos megoszlása 2021-ben, mely alapján kirajzolódik, hogy a legnagyobb arányban a 6-13 éves gyermekek érintettek. Ehhez hasonló arányt mutat a Központi Statisztikai Hivatal idősoros táblázata is, az előző évek mindegyikének vonatkozásában, mely alapján arra következtethetünk, hogy a gyermekek hatéves korukig alacsonyabb százalékban részesülnek gyermekvédelmi szakellátásban⁴ (KSH,2022).

⁴ 25.1.1.16. A gyermekvédelmi szakellátásban részesülő fiatalok [fő]

4. ábra: Gyermekvédelmi szakellátásban részesülő kiskorúak százalékos megoszlása (Forrás: Saját szerkesztés)

A Központi Statisztikai Hivatal felmérése alapján 2018-ban a gyermekotthonokban dolgozóknak csupán 32 százaléka rendelkezett felsőfokú végzettséggel. A legnagyobb hiányt pszichológusok és mentálhigiénés szakemberek személyében szenvedték az intézmények, melynek okai feltehetőleg az alacsony fizetés, és a három műszakos munkaidő (KSH, 2012). A problémát tetézi, hogy az általános pedagógusképzés során nem minden esetben térnek ki a szociálisan hátrányos helyzetű gyermekek képzésének módszertanára, legfeljebb valamely szabadon választható kurzus keretén belül, amely pusztán a hallgató szociális érzékenységén múlik, hogy elvégzi-e (Dobokai, 2019).

Szerencsére az állami gondviselés részéről, az állami gondozott gyermekek lakhatási körülményei terén nagy előrelépés történt. 1997-ben még csak két típusú intézmény létezett számukra, melyek a gyermekotthonok és a csecsemőotthonok voltak. 2003-tól a kormány lakásotthonok létrehozása mellett döntött, 2014-től a nevelőszülőnél történő elhelyezés lett az elsődleges. Az Országgyűlés honlapjának Infójegyzete alapján 2018-ban az állami gondozásba került gyermekek 47 százaléka lakásotthonban élt (Infojegyzet, 2020⁵). A lakásotthonokban szűkebb, családiasabb környezetben élnek a gyerekek, így módjuk van olyan hétköznapi és társadalmi normák elsajátítására is, mint a házimunka (például főzés, mosás, vasalás), továbbá a szociális kapcsolatok szélesebb körű építése (például a szomszédokkal való kapcsolattartás), melyre a

⁵https://www.parlament.hu/documents/10181/4464848/Infojegyzet_2020_44_gyermekotthonok.pdf/963af491-78b4-7e46-55df-0c53df5fdeae?t=1590051507104

gyermekotthonban nincs esélyük. Azok körében, akiknek lehetőségük van lakásotthonban élni, pozitív hatás figyelhető meg a tanulmányi eredményekben, melynek egyik magyarázata a nagyobb önállóság lehet. Ennek oka a családi légkör, hiszen itt több pozitív élmény érheti, mint a gyermekotthonban. A lakásotthonban meg tudják beszélni a problémákat, a napi aktualitásokat, továbbá sokkal szorosabb a kapcsolat a gyermek és nevelő között (Rácz, 2006). Ezt a gyermekek individuális megítélései is alátámasztják. Egy gyermek így fogalmazta meg gondolatait a lakásotthoni életéről: *„Van különbség, mert azért egy lakásotthonban nem olyan, mint ha egy normális családban élnél [...] hogy ha viszont hazamész és el tudod újságotlani, hogy kaptam egy négyest és valaki örül neki és valaki örül annak, hogy igenis én jó tanuló vagyok és büszke rám. Az én szüleimet nem érdekli, hogy milyen jegyet kapok, vagy éppen most milyen szakon vagyok, mit teljesítettem az iskolában, és örülnének neki, nem hiszem, hogy ez érdekelné őket”*. (Rácz, 2006:38)

Ez az idézet is ékes bizonyítéka annak, hogy nem az értelmi képességek hiánya a legfőbb probléma, hiszen saját szavaival olyan értékrendet állított fel, mely ebben a korosztályban nem feltétlenül várható el egy gyermektől, azonban szókészlete és fogalmazása önmagáért beszél, s ezek alapján a nyelvi képességei feltételezhetően súlyos lemaradást tükröznek.

A lakásotthonok és gyermekotthonok mentális összehasonlítását az is jól fémjelzi, hogy a gyermekotthonok falai közt a gyermekek a szorongást sajátos módjukon próbálják feloldani, traumáikat megoldani. Egy kutatásban a nevelőotthonokban élő gyermekek tetoválásait vizsgálták. A legtöbb tetoválás az intézmény falain belül készült, jellemzően a gyermekek 14 éves kora környékén. Ezeknek alapvető célja az önkifejezés. A szöveges tetoválások jellemző témái a család, szerelem, önmaguk motiválására ösztönző szlogenek és testvériség (intézményen belül, például csoportos tetoválás, ami a csoporthoz való tartozás igényét méltán tükrözheti, mely a lakásotthonok esetében egyértelműen a gyermekek rendelkezésére áll, hiszen a lakásotthonban alapvetően egy kisebb csoportot alkotnak). A motivikus tetoválások gyakorta mélyebb jelentéssel bírnak. A lányok körében elterjedt a virág motívum, mely a törekenységre, nőiességre utal, fiúkon pedig csillag, hangjegy, denevér, melyek számukra elérhetetlen magaslatokra utalnak. Kiemelkedő példa egy 20 éve a rendszerben élő utógondozott gyermek, akinek kifejezetten komplex tetoválása van. Alapja hangjegyeken nyugszik, amivel élete egy szép részéről emlékezik meg, ugyanis gyermekkorában hosszú ideig énekelt és hegedült, melyet abba kellett hagynia. További motívumok közt olyan szimbolikus jelentések jelennek meg, mint a

bűnbeesés, az eredendő bűn, a családja által gyermekek irányába elkövetett bűn, az intézetben töltött hosszú évek, a természet tisztasága, elesettek megsegítése stb. (Lőrincz, 2018). Fontos megjegyezni, hogy ennek a fiúnak gyermekkorából úgy tűnik az egyetlen pozitív emlékként a zenetanulás jelent meg.

Mind az egyéni interjúk, mind a kutatások egyirányba mutatnak Dobokai (2019) összegzésével: *„A gyermekvédelmi gondoskodásba bekerült gyerekek számos pszichés problémával, negatív érzelmekkel küzdenek, s ezek az érzelmi állapotok tartósan fennállnak. A frusztrált, szorongó, traumát átélt, kevésbé reziliens – szakellátásba is vett – gyermek esetleg új iskolába, új családba kerülve még nagyobb stressznek van kitéve. Ennek feloldásában segít az érzelmi intelligencia fejlesztése, az érzelmi nevelés.”* (Dobokai, 2019:65)

Mindezek tükrében kezdtem vizsgálatot azzal a céllal, hogy milyen segítséget tud nyújtani a gyermekvédelem és a gyermekotthon azon túlmenően, hogy a veszélyeztetett családi környezetet megszüntetve gyámsága alá helyezi a gyermekeket.

Tehetséggondozás a gyermekotthonokban

Napjainkban egyre nagyobb népszerűségnek örvend az éneklés és a zene fontossága a kisgyermekes szülők körében. Ennek köszönhetően egyre szélesebb választék áll rendelkezésre a piacon, így akár már magzati kortól is élvezheti baba és mama a zene jótékony hatását. Ebben nagy előrelépést jelent, hogy a magzatok és kisdedek készség- és képességfejlesztését már nem csak magánszemélyek vállalják, hanem olyan nagyobb szervezetek programjaiban is rendszeresen szerepel, mint jellemzően a megyei szimfonikus zenekarok. Kodály Zoltán azon gondolatai lassanként célt érnek, miszerint „az anya születése előtt kilenc hónappal kezdődik a gyermek zenei nevelése” (Kodály, 1974:246). Azonban ezeknek súlyos anyagi vonzatai vannak, és értelemszerűen nem szerepel a közoktatás programjában. Ennek okán a gyermekotthonokban élő gyermekek esetében ezzel a korosztállyal nem lehetséges számolni.

A kisdedkort követően a gyermekek zenei fejlődése a szülőről az óvópedagógusokra s ezáltal a közoktatásra hárul, ahol a zenei nevelés legfőbb feladata a gyermekek sokoldalú harmonikus fejlődése. A játékos csoportos feladatoknak köszönhetően fejlődik a gyermekek biztonságérzete, feloldódnak a gátlásaik, szorongásaik, önfegyelemre tanítja őket, továbbá lehetőségük van a magatartási normákat elsajátítani. A zene az érzelmekre hat és fegyelmezettségre nevel. Példának okáért, gondoljunk csak az óvodába szoktatási időszakot, mely során a gyermekekben rengeteg belső feszültség dül,

hiszen ilyenkor egy teljesen új környezetbe kerülnek, számukra ismeretlen óvópedagógusok gondjaira bízva. Ilyenkor az óvópedagógusok igyekeznek minél biztonságosabb és barátságosabb környezetet biztosítani a gyermekeknek, rendszerint az érintés és az éneklés eszközeit alkalmazva, így többnyire még a vigasztalhatatlan gyermek is szinte azonnal megnyugvásra lel. Ez is ékes bizonyítékaul szolgál a zene érzelmekre kifejtett hatásának. Későbbiekben a zenés gyermekjátékoknak köszönhetően szociális kapcsolataik is fejlődésnek indulnak, általuk barátságok szövődnek. A zene hatására a gyermekek olyan értelmi képességei is fejlődnek, mint a figyelem időtartama, az emlékezet, a képzelet és a gondolkodás (Forrai, 1974). Azt gondolom, hogy ebben a fogékony korban rengeteg múlik az óvópedagógusok képzettségi szintjén, továbbá az érzelmi és értelmi kompetenciáikon. Kisiskolás korban, nyolcéves kor körül összetettebb énkép alakul ki a gyermekekben, melyre nagy befolyással bírnak a kortársakkal való interakciók. Damon (1983) megfigyelte, hogy az ebben a korban kialakult pozitív önértékelés, szoros összefüggésben áll az elégedettség és boldogság érzésével, míg az alacsony önértékelés depresszióhoz, szorongáshoz és az iskolai társas kapcsolatokhoz kötődő viselkedészavarokhoz vezethet. A család, a pozitív önértékelés elérésében nagyon fontos bázist jelent, az anya-gyermek közti kötődés meghatározza a gyermek szociális viselkedését. A család után az iskola befolyásolja legerősebben a szociális kompetenciák fejlődését (Zsolnai, 2013). Mivel Magyarországon a társadalmi vélekedés szerint a szociális kompetenciák megfelelő mértékben fejlődnek a családi környezetben, és a viselkedési normákat a gyermekek el tudják sajátítani otthon, ezért a közoktatás is ezen elmélet alapján a gyermekek kognitív fejlődését helyezi előtérbe. Ennek okán Magyarországon kevés fejlesztő pedagógia áll rendelkezésre az iskolai környezetben. Már óvodás korban megfigyelhetők a szociális kompetenciák különbözőségei, mely az egész gyermekkoron és serdülőkoron keresztül csak megfelelő módszerekkel fejleszthetők (Kasik, 2007). Mivel a gyermekotthonokban nevelkedő gyermekek esetében az anya-gyermek kötődésre, továbbá a családi környezet pozitív szociális kompetenciafejlesztő hatására nem lehet alapozni, így feltételezhetően ezeknek a gyermekeknek az iskolai környezet a legerősebb szociális kompetenciafejlesztés bázisa. Azonban, ha a közoktatás a kognitív fejlesztést helyezi előtérbe arra alapozva, hogy a közoktatásban résztvevő gyermekek megfelelő, a családi környezetből származó szociális kompetenciával rendelkeznek, akkor a családi környezetben élő gyermekekkel szemben a gyermekotthonban nevelkedő gyermekeket indirekt módon súlyos hátrányban részesíti a közoktatás rendszere.

Az érzelmi kompetenciák és a szociális kompetenciák összefüggéséről már számos tanulmány született, melyek közös pontja az érzelemszabályozás fontossága. A zene lehetőséget biztosít egyéni és társas önkifejezésre, olyan eszköz, mely fejleszteni képes az érzelmi kompetenciákat. „*Az alkotás közös élményén keresztül integrálható a zene a szociális készségek fejlesztésébe.*” (Szabadi, 2016:18) Ezen szociális kompetenciák hiányosságának pótlására kézenfekvő megoldásnak tűnik Kodály Zoltán koncepciójának egyik legjelentősebb részeként emlegetett kórusművészet. Kodály vélekedése szerint a kóruséneklés által közös erővel képesek a gyermekek olyan művészi értéket létrehozni, melyet egyéni úton nem, vagy nagyon nehezen lenne lehetséges. Feltevése örökérvényű, miszerint „*Van-e jobb szemléltető eszköze a társadalmi szolidaritásnak, mint a kar?*” (Kodály, 1974:40) A kórusművészet az eszmei és esztétikai élményeken túl sokkal többet nyújthat a gyermekek részére, hiszen a szociális kompetenciákat nagymértékben képes javítani.

Kodály szerint a zene iránt legfogékonyabb kor hat-tizenhat éves kor között van, továbbá elhíresült gyermeknapi beszédében arról szól, hogy a gyermekek zenei nevelését késő az iskolás korban kezdeni. Vélekedése szerint „*az első benyomások a legmaradandóbbak, már, amit hatéves koráig hall a gyermek, sem irtható ki belőle később*” (Kodály, 1974:46) Ezt támasztják alá a fentebb ismertetett zenepedagógiai módszerek is, hiszen azok esetében is túlnyomórészt a minél korábbi életkorban történő zenei tanulmányok megkezdése ajánlott.

Kodály gondolatait azóta empirikus kutatások is alátámasztják. Idegrendszeri fejlődés szempontjából tekintve három-hat éves kor között a mozgás összerendezéséért, személyiség kialakulásáért, döntéseinkért és a tervezésért felelős homloklebeny összekötő rostjai növekednek, míg hat és tizenhárom éves kor között a komplex nyelvi képességek, memória, asszociációs gondolkodásért felelős homloklebeny rostjai fejlődnek. Zenészek ezirányú vizsgálatakor bizonyítást nyert, hogy a zenészek esetében a homloklebenyeket összekötő részen a kérges test nagyobb, mint a nem zenészeknél, azonban ez a különbség azoknál észlelhető, akik hét éves koruk előtt kezdtek zenélni és legalább hat évet töltöttek aktív zenéléssel. (Acsády, 2003) Ebből arra következtethetünk, hogy a gyermekek zenei képzését minél korábbi életkorban, még az iskolai tanulmányokat megelőzően érdemes elkezdeni és aktívan kell vele foglalkozni, hogy annak jótékony hatásai minél maradandóbbak legyenek.

A társadalom szociális struktúrájának elengedhetetlen alappillére a biológiai és mentális értelemben is egészséges ember. Természetesen ez a nevelésen keresztül érhető el, melyet a jogalkotó is komplexen definiál: „*A nevelés a teljes*

emberre irányul, aki test-szellem és lélek egysége, tehát a köznevelés célja nem választható el az élet céljától. [...] A művészet köznevelésben betöltött szerepe nem önmagáért való, feladata egyensúlyt teremteni az értelmi-érzelmi intelligencia fejlesztésében. [...] A tanórai keretek között, mindenki számára elérhető művészeti nevelés célja olyan képességek fejlesztése, melyek elősegíthetik a harmonikus társadalmi együttélést, azaz a művészeti tantárgyak a művészet eszközeit a személyiség egészének fejlesztése érdekében használják fel.”⁶

A fentiek egyértelműen azt sugallják, hogy a gyermekotthonban és lakásotthonokban nevelkedett gyermekek traumáit, szorongásait, és pszichés problémáit a művészetek eszközeivel enyhíteni és orvosolni lehetne. Felmerül azonban a kérdés, hogy milyen tehetségfejlesztő programok vannak a gyermekotthonokban és lakásotthonokban.

A Nemzeti Alaptanterv alapján a közoktatásban a gyermekek kifejezetten alacsony óraszámban tudnak művészeti tevékenységgel foglalkozni. Alsó tagozatban hét-nyolc órában, felső tagozatban öt órában, gimnázium első két évében négy órában, míg az utolsó két évben mindössze két órában van lehetőségük művészeti képzésben részesülni (mely összesítés nem tér ki a szakképzések rendszerére). Ezek az óraszámok az összes művészeti szakirány óraszámát jelentik, így tehát az ének-zene, dráma és színház, vizuális kultúra, mozgóképkultúra és a médiaismeret óra is ide tartozik (5/2020, Korm.rendelete). Ez az óraszám, melyet a Nemzeti Alaptanterv a gyermekek művészeti képzésére biztosít – bármelyik gyermek számára – alacsonynak minősül, hiszen a Nemzeti Alaptantervben megfogalmazottak alapján, a művészeti nevelés feladata *„egyensúlyt teremteni az értelmi-érzelmi intelligencia fejlesztésében”*. Itt szeretném megjegyezni azt is, hogy minél idősebbek a gyermekek, annál kevesebb lehetőségük van művészeti képzéssel foglalkozni a közoktatás keretein belül. Így tehát a gyermekkoruk legkritikusabb időszakában, a serdülőkorban, mikor a gyermekek döntéseinek jelentős része érzelmi alapon történik az agy biológiai fejletlenségének okán (Pikó, 2017), már csökkentett óraszámban adott számukra *„egyensúlyt teremteni az értelmi-érzelmi intelligencia fejlesztésében”*. Ennek tükrében fokozottan aggályosnak érzem, hogy a gyermekotthonokban élő gyermekeknek csupán ennyi lehetőségük van tehetségük kibontakoztatására, hiszen nekik a legszűkösebbek az iskolán kívüli lehetőségeik, annak ellenére, hogy a NAT által fent említett célokat szem előtt tartva, nekik volna a legnagyobb szükségük a művészeti képzések jótékony hatására, ezzel szemben

⁶ 5/2020, Korm. rendelet

feltételezhetően számukra van a legkevesebb lehetőség anyagi és humán erőforrások hiányában ilyen programokon való részvételre. Abból a szempontból is végeztem felmérést, hogy milyen tehetségfejlesztő programokon van lehetőségük részt venni az állami gondozott gyermekeknek a közoktatáson kívül.

Állami gondozottak közoktatáson kívüli tehetségfejlesztő lehetőségei a jelenben és a múltban

A gyermekotthonokban sok program fellelhető, azonban ezek jellemzően pályázati pénzekből finanszírozott, határozott időre szóló tevékenységek. Ezeknek a gyermekeknek az állandóság lenne a legfontosabb a fejlődésük szempontjából, azonban a szakaszos pályázati pénzekből finanszírozott, sokszor nem is a tehetségfejlesztésre, hanem inkább az élményszerzésre kifutó programok, az adott pillanatban történő közérzetjavítást szolgálják, a hosszútávú fejlődés helyett. A megyeszékhelyeken elhelyezkedő gyermekotthonok, a hivatalos honlapjaik alapján az alábbiakhoz hasonló programokat, rendezvényeket jelenítik meg: drogprevenciós előadás, táboroztatás, gazdálkodási ismeretek, szenvedélybetegségek prevenciója program, családon belüli kapcsolatokat támogató program, lovaglás stb. Ezek mindegyikét fontos, hogy megtapasztalják, vagy megtanulják a gyermekek, azonban úgy tűnik, a hosszútávú tehetségfejlesztés háttérbe szorul a látottak alapján.

A továbbiakban azt igyekszem bemutatni, milyen lehetőségeik vannak a gyermekotthonban nevelkedett gyermekeknek a tanórán kívüli művészeti képzésekben részt venni. Sajnos erre vonatkozó adatok sincsenek, vagy nagyon nehezen érhetőek el, ezért személyes kapcsolatfelvételt kezdeményeztem a művészeti intézményekkel, illetve a gyermekotthonok vezetőivel, és nevelőivel. Önmagában sokat sejtet az a tény, hogy nagyon komoly segítő szándékot tapasztaltam minden a szociális szférában dolgozó személy részéről, függetlenül beosztásuktól. A legtöbben hangsúlyozták, hogy sajnos az elmúlt években egyre kevesebb figyelmet kapnak az állami gondozott gyermekek.

Ezirányban végzett kutatásomból először egy pécsi kezdeményezést ismertetek. A Baranya Megyei Gyermekvédelmi Központ gyermekotthonában és megyei lakásotthonaiban 1987 óta működik Platthy István vezetésével a Csontváry Képzőművészeti Stúdió, ahol a képzőművészet által igyekeznek enyhíteni a gyermekekben rejlő szorongást, a koragyermekkortől megélt rossz tapasztalatokat. A gyermekekkel hosszú éveken keresztül dolgoznak együtt, mellyel a személyiségfejlődésüket is segítik. A művészet, azon belül is a

népművészet segítségével olyan belső régióit tárják fel az elmének, amely segítséget nyújt a gyermekeknek az önkifejezésben. A nonverbális művészeti terápia lényege, hogy a belső feszültséget, a belső konfliktusokat oly módon tudja oldani a gyermek, hogy azt nem kell verbálisan megfogalmaznia, ezzel önmagát sebezhetővé téve. Platthy István publikációi között számos gyermekrajz került nyilvánosságra, melyekben a népművészeti alkotások háttérében a laikusok számára is egyértelműen felismerhetők az alkotók olyan traumatikus személyes történetei, mint a szülők elvesztése, a családban magára maradt gyermekek, családból való kiemelés, magányosság, vetelés, elhanyagolás vagy agresszió (Platthy, é.n.).

A fenti kezdeményezésekhez hasonló művészetterápiás elveken működik hazánkban a 2015-ben indult Szimfónia Program, amelyet a venezuelai El Sistema és a magyar Kodály módszer inspirált, azzal a céllal, hogy a hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek korai iskolaelhagyását csökkentsék a zenei képzés által, a szegényebb régiókban. A program keretén belül fejlesztik az értelmi készségeket, figyelemkoncentrációt, emlékezőképességet, finommotorikát, szem-kéz koncentrációt, megtanulják továbbá a gyermekek az érzelmek kifejezését, kitartásra ösztönzi őket, és megtapasztalják az együttműködés fontosságát.⁷

Azt feltételeztem, hogy ezekben a programokban az állami gondozott gyermekeknek is helye van, ezért telefonos adatfelvételt kezdeményeztem először a Máltai Szimfónia program vezetőjével, majd a Symphonia Alapfokú Művészeti Iskola vezetőjével.

A Máltai Szimfónia Programról megtudtam, hogy Győrben a 2018-as évek környékén volt egy rövid próbálkozásuk az árvaházi gyermekek hangszeres oktatásával kapcsolatban, ellenben több akadály is megnehezítette ennek sikerességét. A projekt mentora szerint az elsődleges problémát az okozta, hogy csak pályázati pénzből tudták finanszírozni a programot, és a pályázat kritériumainak nehéz volt megfelelni. Alapvető gondot okozott, hogy a pályázat meghatározta a korosztályt és a létszámot, azonban ezt egy gyermekotthonban nem volt egyszerű teljesíteni, hiszen adott létszámú gyermek van adott korosztályból.

Ennek okán kötelezővé kellett tenni azoknak a gyermekeknek a hangszertanulást, akik beleestek a pályázati kiírásba, így nem belső motiváció alapján, hanem külső kényszerből kezdték meg hangszeres tanulmányaikat.

⁷ A program részletes leírása a <https://www.szimfoniaprogram.hu/modszertan> honlapon található meg.

Ennek eredményeképp negatívan álltak a hangszertanuláshoz, annak ellenére, hogy önmaguk úgy vélekedtek, amennyiben nem lenne kötelező, még akár szeretnék is azt. Figyelemre méltó az a tapasztalás, hogy mindettől függetlenül a projekt körülbelül két évig tartó időszaka alatt is bizalmas légkör tudott kialakulni. A projekt legjelentősebb eredménye az volt, hogy ezalatt a rövid idő alatt is megnyíltak a gyermekek annyira, hogy saját élettörténetüket megosztották hangszeres tanáraikkal. Ez azt sugallja, hogy a hangszeres tanulmányaik során olyan bizalmas légkör tudott kialakulni, hogy nem érezték a gyermekek sebezhetőnek magukat. A fentebb említett nonverbális képzőművészet-terápiával ellentétben, ez esetben verbálisan is képesek voltak kifejezni lelkük sérelmeit, így ezt komoly művészetterápiás sikerként könyvelném el, annak ellenére, hogy a projekt kevés ideig működött. Interjúalanyom hangsúlyozta, hogy ezek a gyermekek teljesen mások, és más problémákkal küzdenek, mint akikkel a Máltai Szimfónia Program alapvetően foglalkozni szokott. Úgy összegezte, hogy *„a Máltai Szimfónia Program nagyon sok sikertörténetet könyvelhetett már el, ez sajnos nem tartozik közé, annak ellenére, hogy lehetett volna jó, csak nem egy pályázat keretén belül, hanem rendszeres, állandó foglalkozásként.”*

A Symphonia Alapfokú Művészeti Iskola igazgatóhelyettesével konzultálva értesültem arról, hogy Miskolcon van egy telephelyük, ahol gyermekotthonban foglalkoznak hangszeroktatással, továbbá a miskolci Gyermekvároson kívül a Tornanádaskán működő lakásotthonokban minden évben toboroznak gyerekeket, idén hárman éltek a lehetőséggel.

A miskolci Gyermekvárosban három pedagógus foglalkozik jelenleg 26 gyermekotthonban élő gyermekkel. A három pedagógus közül Dobó Dénessel készítettem telefonos mélyinterjút⁸, aki már jóval a Symphonia Alapítványi Iskola megjelenése előtt, 1987 óta foglalkozik hangszeroktatással a miskolci gyermekotthonban. Akkoriban a gyermekek létszáma jelentősen magasabb volt, 300-320 fő körüli, ez mostanra körülbelül 60 főre csökkent, így a hangszeroktatáson résztvevők száma is kevesebb lett. A jelenlegi 26 főből 15 gyermek nagyon kitartó. Az oktatók fafúvós és rézfúvós hangszereken tanítanak, de olyan is előfordul, hogy valaki más hangszeren szeretne tanulni, ilyenkor mindig segítenek, hogy valamelyik zeneiskolában, vagy másik telephelyen lehetősége legyen tanulni. Általában hetente két hangszerórán vesznek részt a gyerekek, de van, aki minden nap szeretne órára menni. Ilyenkor számukra mindig biztosít az adott tanár 10-15 percet. A hangszeres órákon kívül

⁸ Az interjú teljes szövege a 2. számú mellékletben található meg.

kifejezetten nagy érdeklődést mutatnak a gyermekek a fúvószenekari próbák és koncertek iránt. Motivációjuk egy jelentős részét a zenekarban való részvétel teszi ki. Van olyan gyermek, aki nemrég kezdte a hangszeres tanulmányait, ennek okán tudása még nem olyan stabil, de rengeteget gyakorol, hogy a zenekar tagjává válhasson.

A gyermekek általános viselkedését tekintve fegyelmezési probléma nem jellemző a hangszeres órákon, zenekari próbákon pedig a kollegák is beülnek a zenekarba, hogy biztonságérzetet adjanak a gyerekeknek, így ott sem szokott gond lenni. Olyan azonban gyakran előfordul, hogy az oktatók frusztráltságot látnak a gyermekek szemében, aminek okai általában az iskolában, vagy otthon történt eseményekben keresendők, ilyenkor a hangszertanulás helyett inkább előtérbe helyezik, hogy megbeszéljék a gyermekekkel gondjaikat. Így tehát itt is megjelenik a verbális kommunikáció irányába történő nyitottság, a bizalom és biztonságérzet a zenetanár személyének irányába.

Magatartásbeli problémákkal ellentétben az anyagi támogatás hiánya már komoly gondot jelent. A hangszerek nem a legjobbak, a régi úttörőházból vették át őket, sokszor szükség van javíttatásra, ezen kívül olajozni, tisztítani kell őket, amihez az anyagbeszerzés olyan hosszadalmas, hogy inkább önköltségen vásárolja meg azokat interjúalanyom. Nem olcsó a zenekart fenntartani, és erre külön nem sok anyagi támogatás jut, annak ellenére, hogy a gyermekeket főleg ez motiválja, és a külvilág számára is a munkájuknak ez a formája látható a leginkább. A zenekar koncertjeivel igyekeznek minél jobban megmutatni a helyi lakosoknak, hogy vannak becsületes, tehetséges állami gondozottak is, ugyanis a tapasztalataik alapján a külvilág sokszor nagyon negatívan áll hozzájuk. Sok olyan régi tanítványa van interjúalanyomnak, aki már kinőtt az utógondozói rendszerből, így már a saját lábán áll. Közülük többen visszajárnak a zenekarba. Vannak, akik külföldön dolgoznak, de még így is, ha tehetik, elmennek egy-egy koncertre közösen játszani a zenekarral, vagy csak egy próbát meglátogatni, és még az is előfordul, hogy anyagi támogatást nyújtanak a zenekarnak, hiszen tisztában vannak ennek hiányával.

A legnagyobb személyes sikerének azt tartja interjúalanyom, hogy bátran ki tud állni a gyerekekkel a közönség elé, mert színvonalas, a közönség számára élvezhető produkciót hoznak létre a gyerekekkel, akik szeretik a zenét, és ezzel a személyiségük is formálódik. Elmondása szerint rengeteg szakkör volt már a gyermekotthonban az elmúlt bő harminc évben, de a zeneoktatás az egyetlen, ami folyamatosan talpon tudott maradni.

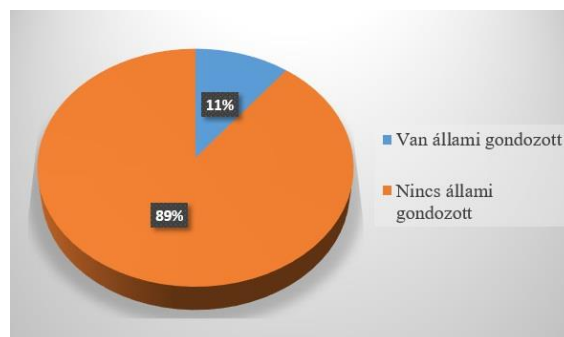
Arra is volt példa, hogy iskolai magatartásproblémák és konfliktusok miatt áthelyeztek egy fiút egy másik intézetbe, ezért a hangszer tanulást nem tudta folytatni a gyermekotthonban. Annyira megviselte a gyermeket a hangszeres tanulmányainak hiánya, hogy lehetővé tették neki, az új intézethez közeli Kazincbarcikán található zeneiskolában tanulmányait folytatását. Ez méltán tükrözi, hogy ezek a gyermekek nem pusztán a tanár személyéhez kötődnek, hanem a zene lélekemelő mivoltához is. A gyermekekben a kultúra iránti igény e fajta függőségének kialakítása volna az első lépés egy integrált hosszú távú értelmi és érzelmi intelligencia fejlesztés struktúrájának kialakításához. A gyermekek egyéni tapasztalatai és beszámolóit is maximálisan alátámasztják a tudományos kutatások mellett a Kodály-koncepció egyik alappillére: „*A zene lelki táplálék és semmi mással nem pótolható. Aki nem él vele: lelki vérszegénységben él és hal. Teljes lelki élet zene nélkül nincs. Vannak a léleknek régiói, melyekbe csak a zene világít be.*” (Kodály, 1974:156) Ennek ékes bizonyítékként szolgál, hogy a miskolci Gyermekvárosból az elmúlt három évtizedben körülbelül 500-600 gyermek tanult meg alapfokon réz- és fafúvós hangszereken játszani.

Mivel a fenti koncepcióval ellentétben a gyermekotthonok intézményén belül történő hangszeroktatás gyakorisága korántsem mondható kielégítőnek országunkban, ezért kutatást végeztem, hogy az állami gondozott gyermekek részt tudnak-e venni zeneiskolai képzésben. Magyarország 19 megyeszékhelyén elhelyezkedő általam legnagyobbként vélt zeneiskoláiban érdeklődtem, továbbá fővárosunk mind a 23 kerületének egy zeneiskolájában. A kutatásom eredménye ugyancsak elgondolkodtató. A megyeszékhelyek megkérdezett zeneiskolái közül összesen két városban tanulnak állami gondozott gyermekek. Szombathelyen két gyermek tanul furulyázni, illetve Budapesten a 12. kerületben van egy gyermek, a 19. és a 21. kerületben vannak páran, melyről sajnos pontosabb számot nem tudtak mondani. Ezenkívül még a 23. kerületben van egy gyermek, aki tavaly még gyermekotthonban élt, idén már a szüleivel. Biztató, hogy a gyermek a családi körülmények változása után sem hagyta abba hangszeres tanulmányait, azonban ennek ellenkezőjére is volt példa, ahol a gyermek addig járt zeneiskolába, amíg a gyermekotthonban élt, majd mikor hazakerült a szüleikhez, megszüntette a zenei tanulmányait. Azért, hogy pontosabb képet láthassunk, mintavételelem által rendelkezésre álló adatokkal készített számítások alapján a megyék esetében 10,52%-os arány (0,105263158 átlag) mutatkozik 0,07-es standard hibával (szórással). Fővárosunk, Budapest esetében is hasonló az eredmény, 13,04%-os arány (0,130434783 átlag) látható,

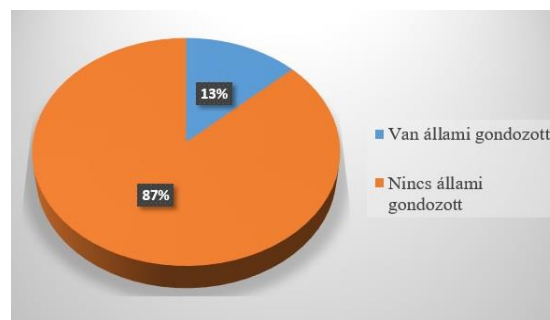
0,07-es standard hibával (szórással), így annak ellenére, hogy lehetnek további olyan zeneiskolák az ország területén, ahol zenei tanulmányokat folytatnak állami gondozott gyermekek, az eredmény reprezentatívnak tekinthető. Ennek százalékos aránya a 5. és 6. ábrán is látható.

Így tehát hipotézisem, miszerint „Az állami gondozott gyermekek nem, vagy nagyon kis arányban folytatnak tanulmányokat az állami zeneiskolákban.” igazolódott, a megyeszékhelyek közül megkérdezett zeneiskolák közül két zeneiskolában oktatnak állami gondozott gyermekeket, Szombathelyen és Budapesten, továbbá Budapest 23 kerületéből összesen három kerületben van állami gondozott gyermek.

Mindez amellett, hogy elszomorító, azért sem tűnik elégségesnek, mert az eddig ismertetteket Kokas Klára zenepedagógus, zenepszichológus egy átfogó kutatásban már az 1960-as években prezentálta. Az 1965/1966-os tanévben vizsgálatot végzett a Cseppkő úti nevelőotthonban négy három-hat éves korú óvodás csoportban, melyben 80 gyermek vett részt, továbbá egy iskolás hat-hét éves korú csoportban, melyben 23 gyermek vett részt. Az óvodásoknak heti két énekes foglalkozást tartottak, míg az iskolás csoport heti öt énekórán vett részt, melyből heti kétszer fél óra az órarendbe illesztve történt, a maradék négy óra pedig iskola utáni foglalkozás keretén belül.

5. ábra: Állami gondozottakat oktató megyei zeneiskolák százalékos megoszlása (Forrás: saját szerkesztés)

6. ábra: Állami gondozottakat oktató budapesti zeneiskolák százalékos megoszlása (Forrás: saját szerkesztés)

A zenei foglalkozás hatására a gyermekek érzelmi világa gazdagabb lett, alkotókészségük, kreativitásuk nagy mértékben fejlődött, melyeket a különböző dalokhoz a gyermekek által kitalált mozgásos játékok bizonyítottak. Kezdetekben az iskolás csoportban a mese, mozgás és a ritmikus feladatok váltottak ki fokozott érdeklődést, de az énekes foglalkozások előrehaladtával ezeket felváltották a dallammal kapcsolatos feladatok, melyek olyan főbb készségek fejlesztését szolgálták, mint a zenei írás-olvasás készsége, memóriakészség, alkotókészség, asszociációs készség. Megfigyelték továbbá, hogy az olyan csoportos feladatok is csak idővel váltak közkedvelté, mint az énekes körjáték, melynek vélhető oka az volt, hogy a foglalkozáson történő szocializáció is csak idővel alakult ki. A zenei befogadás mindig élőzene alkalmazásával történt, amely a gyermekeknek nagy örömforrást jelentett. A foglalkozások kezdetén magatartásproblémák voltak megfigyelhetők, melyek az idő előrehaladtával belső morális változást eredményeztek. Gyakran előfordult, hogy becsületből jelentették, ha nem viselkedtek megfelelően. A csoportok morális változását is megfigyelték, a kezdeti ellenségeskedést felváltotta az egymás biztatása, mely érzelmi fejlődést is mutat. Kokas pedagógiai, nevelői zsenialitását tükrözi jutalmazási módszere. A gyermekek jutalmul egy dallamot, vagy ritmust rejtő titkos kottalapot kaptak, melyet örömmel és élvezettel fejtettek meg. A vizsgálatok eredményeként a zenei képzés hatására a gyermekek fizikális és mentális eredményei is túlnyomóan pozitív eredményt mutattak a kontrollcsoportéhoz képest. A zenei képzésben részt vevő gyermekek tüdőkapacitása növekedett, számolási készségük, nyelvi és olvasási készségük, mozgás és memóriakészségük is nagyobb mértékben javult, mint a kontrollcsoporté. (Kokas, 1967)

Kokas Klára ezen kutatása kulcsfontosságú, hiszen a fent elemzett többirányú gyors fejlődést mindössze egy tanév alatt érte el. Ennek okán második hipotézisemet úgy fogalmaznám meg, hogy a különböző 20. századi zenepedagógiai módszerek képesek azon készségek- és képességek hatékony fejlesztésére, melyre a gyermekotthonokban élő gyermekeknek szüksége van. Hipotézisem igazolásához elsőként olyan készség- és képességfejlesztő 20. századi zenepedagógiai módszereket vizsgáltam meg, melyek az érzelmi és szociális kompetenciák javítására alkalmasak lehetnek, majd meghatároztam az erre vonatkozó szakirodalom elemzése által, hogy mely képességek fejlesztésére szorulnak a leginkább a gyermekotthonokban élő gyermekek.

Különböző zenepedagógiai módszerek interpretálhatósága a gyermekotthonokban nevelkedett gyermekek esetében

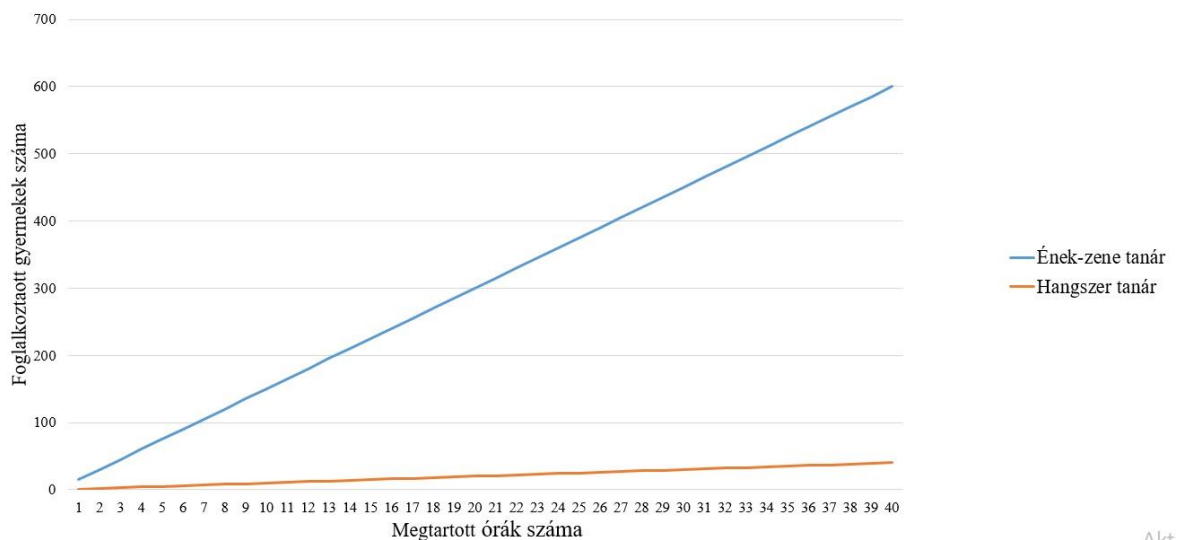
Úgy tűnik, hogy egy szociálisan fejlett társadalom kialakulásához elengedhetetlen a művészeti komplexitás, annak oktatásának teljes integrálása. A zene oldaláról erre a Kodály koncepció alkalmas, ahogy azt a zenepedagógia kutatói is hangsúlyozzák: „*A Kodály-pedagógia legalapvetőbb célja: minden gyermeknek esélyt adni a kulturális felemelkedésre, ezen keresztül igényesebb, empátikusabb, magasabb szocialitással funkcionáló társadalom tagjaként való életvezetésre.*” (Gönczy, 2009:181)

Dolgozatomban azon hátrányos helyzetű gyermekek zenei fejlesztésének lehetőségeit igyekeztem felmérni, akik gyermekotthonban élnek. A rendezett helyzetű gyermekeken túlmenően az állami gondozottak esetében a Kodály-pedagógiának ezen célja korántsem tud érvényesülni, hiszen a gyermekeknek nincs, vagy csak nagyon kevesüknek van lehetősége zenei képzésben részt venni. Leszámítva azt az egy figyelemreméltó, hosszú évtizedek óta tartó zenei tevékenységet, melyet a miskolci gyermekotthonban folytatnak, nem találtam arra utaló adatot, ami azt bizonyítaná, hogy bárhol az ország területén zenei élet folya célzottan az állami gondozottak számára. A miskolci interjú során kiderült, hogy komoly költségvetési problémát okoz a hangszerek beszerzése, és karbantartása, pedig a gyermekek a zenekari próbákat és koncerteket élvezik a legjobban. Ennek oka feltételezhetően a csoportos zenei tevékenység öröme lehet, nem pedig a zenekar mivolta. Ennek tükrében célszerű volna megvizsgálni a csoportos zenei tevékenységnek egy másik ágazatát, mely a kodályi eszmékkel is jobban összeegyeztethető. Érdeemes lenne elgondolkodni annak lehetőségén, hogy Kokas Klára 1965/1966-os tanévben végzett tevékenységét miként tudnánk a 21. századi társadalmunk képére formálni, és munkásságát folytatni, hiszen már az 1960-as évek óta számos vizsgálat által bizonyítást nyert az énekes foglalkozások hasznossága, és annak transzferhatása, továbbá Kokas vizsgálata arra is rámutatott, hogy a gyermekotthonokban, a gyermekek szociálisan hátrányos helyzete ellenére is kimutatható az énekes képzés jótékony hatása. Célravezető volna a gyermekotthonokra vonatkozóan egy olyan hosszútávú koncepció kidolgozása, mely a Kokas-féle csoportos énekes foglalkozásokhoz hasonlóan, a 20. századi zenepedagógiai módszereket felhasználva, a kórusmuzsikálással kicsúcsosodva, egészen kicsi kortól az utógondozói rendszeren is túlélve tudna működni. Ezzel olyan területekre lehetne jótékony hatást kifejteni, melyek a gyermekotthonban élő gyermekek esetében háttérbe szorulnak, mint például a valahova tartozás érzése, melyet a

koruk miatt rendszerből kikerülő utógondozottak esetében tovább lehetne folytatni.

A vokális zenei nevelés további előnyei, hogy nincs szükség komoly humán erőforrásra, és anyagi vonzat szempontjából sem olyan megterhelő. A hangszeres oktatásnak számos olyan finansiális aspektusa van, mint a hangszerek beszerzése (itt szeretném megjegyezni, hogy gyerekekről van szó, ezért méretben is különböző hangszerekre van szükség, így a beszerzendő hangszerek darabszáma nem feltétlenül egyezik meg a gyermekek létszámával), hangszerek karbantartása, továbbá hangszerek szállítása. Ezzel szemben az énekes foglalkozásoknak várható költsége az ötvonalas kottafüzet, könyvek és kották, melyeknek jelentős része a könyvtárakból is kölcsönözhető.

Ahogy az a 7. ábrán is látható, humán erőforrás tekintetében is jelentősen hatékonyabb tud lenni a vokális képzés lehetősége, hiszen a hangszeres oktatás csak egyéni óra keretén belül valósítható meg, míg az énekes foglalkozáson ugyanannyi idő alatt 15-20 gyermek tanulhat egyszerre. Ennek fényében heti kétszer fél órás foglalkozásokkal számolva, egy hangszeres tanár 40 óra alatt 40 gyermeket tud zenei képzéshez juttatni, míg egy ének-zene-, szolfézstanár heti 40 óra alatt csoportonként 15 gyermekkel számolva 600 gyermeket képes zenei képzésben részesíteni.

7. ábra: 1 munkahét alatt fejleszthető gyermekek száma (Forrás: Saját szerkesztés)

Szerencsére, a rendszer jogszabályi környezete is rendezettnek tűnik a Kodály koncepció figyelembevételével. *„Az ének-zene oktatásban kiemelt szerepet kap az éneklés, kóruséneklés. [...] A kodályi filozófia lényege a közösségben éneklés, hiszen azok az ismeretek, melyeket a tanulók az énekórán megtanultak, művészi alkotómunkában nyernek jutalmat. A kórusban a karvezető irányításával a különböző képességű tanulók együtteséből új, közösségi érték jön létre, melyet egyénileg nem tudnának létrehozni. A tanulók megtanulnak alkalmazkodni, felelősséget vállalni, egy célért odaadóan dolgozni, igényességet, fegyelmet, egymásra való figyelmet tanulnak.”* (5/2020 (I.31.) Kormány rendelete)

20. századi zenepedagógiai módszerek alkalmazhatósága

A gyermekotthonokban nevelkedő gyermekek esetében ideális zenepedagógiai módszerek alkalmazásának megállapításához elengedhetetlen felmérni, hogy milyen kompetenciák fejlesztése szükséges. Ehhez a gyermekotthonokban élő gyermekek, továbbá a hátrányos helyzetű gyermekek kompetenciáinak hiányáról szolgáló szakirodalmat igyekeztem feltárni, hogy egy pontosabb képet kaphassak.

Varga (2008) tanulmánya alapján a gyermekotthonban nevelkedett gyermekek, az anya- gyermek kapcsolat hiánya miatt, kifejezetten nehezen tudnak érzelmi kapcsolatot kialakítani, melyet nem könnyít meg a gyakran változó gondozók személye sem. Azonban megfigyelték, hogy amennyiben a gondozó-gyermek kapcsolata erős, tartós és stabil, akkor a gyermek fejlődésében nem történt elmaradás. Ennek fényében kijelenthető, hogy lehetséges olyan környezetet teremteni, amely által a gyermekek személyiségfejlődése egészséges módon történik, azonban ez több külső tényezőtől is függ. A tanulmányból az is kiderül, hogy a szeretet és biztonság hiánya meghatározó a gyermekek fejlődését tekintve, és a külső hatások kihatással vannak a személyiségfejlődésre, mely szorosan összefügg az iskolai sikerességgel. Ahogy Varga fogalmaz, *„Úgy véljük, hogy a gyermekvédelem otthont nyújtó ellátási formáiban élők alacsony iskolázottságát, a munkaerőpiacon alig konvertálható végzettségét, a bekerüléskor már meglévő lemaradások és a rendszerben hiányzó fejlesztő szolgáltatások együttesen okozzák.”* (Varga, 2008:68) Ennek értelmében tehát, amennyiben a gyermekeknek lehetőségük van készségeik és képességeik fejlesztésére, nagyobb eséllyel elkerülhető a magas arányú iskolaelhagyás. Varga szerint a gyermekotthonokban élő gyermekek esetében kiemelten fontos, hogy minél több

olyan közegben legyenek, ahol elfogadják, befogadják őket, és adott a gyermekek önmegvalósításának lehetősége. Eszerint tehát olyan támogató környezetet kell teremteni, ahol a gyermekeknek biztosítottá válik a pozitív önmegvalósítás lehetősége. Varga a fontos szempontok között jeleníti meg a sorstársakkal való szociális kapcsolatot, továbbá a valahova tartozás érzését is. V. Gönczi (2015) tanulmánya szerint is markáns problémaként jelenik meg az anya-gyerek kapcsolat hiánya, melynek következménye az érzelmi sérülés, a szerethetőség érzésének hiánya, továbbá az érzelmi távolságtartás. Véleménye szerint az érzelmeknek az agy fejlődésében olyan meghatározó szerepe van, mint az absztrakt tartalmak megértése, és az érzelmi kötődés. V. Gönczi is hasonló megállapításokra jutott, mint Varga, miszerint az értelmi képességek hiánya az iskolai fejlődésben, hiányos ismeretekben, súlyos beszéd, olvasási, számolási, írási nehézségekben, gyenge koncentráció- és figyelmességben, rossz idegállapotban jelenik meg. Ennek függvényében nem meglepő, hogy a gyermekekre jellemző az alacsony önértékelés és a szegényes motiváció. Orosz (2017) tanulmányában két programot hasonlít össze, melyek azon kompetenciákat fejlesztik, amire az oktatás nem fektet elegendő hangsúlyt, azonban a hátrányos helyzetű gyermekek számára elengedhetetlenül fontosak lennének. A tanulmányában felsorakoztatott kompetenciák az önbizalom és a bátorság fejlesztése az aktív munka és a szereplés révén, szociális készségek fejlesztése, egymástól való tanulás, szerepkörök váltogatása, tolerancia, egymás elfogadása, segítőkészség, egymás támogatása, önkritikai és kritikai készség fejlesztése, tervezés készségének fejlesztése, stressztűrés, konfliktusok kezelése és megoldása, problémák felismerése és megoldása, önállóság fejlesztése az egyén és a csoport szintjén egyaránt, felelősségvállalás a saját és a közös munkáért, közösségi szellem, sikerélmény, kreativitás, leleményesség, művészi képesség, kifejezőkészség fejlődése, magatartási és tanulási problémák leküzdése (Orosz, 2017).

Hipotézisem igazolásához a megfelelő szakirodalom elemzése alapján megvizsgáltam milyen készségeket és képességeket fejlesztenek azon 20. századi zenepedagógiai módszerek, melyek pozitív hatásai mára már bizonyítást nyertek. Ezen zenepedagógiai módszerek a Yehudi Menuhin Musique-Europe programja (Kismartony, 2011; Kertész, 2015), a Kokas Klára zenepedagógiája (Székely, 2016; Szabó, 2016; Kertész, 2015), az Integratív, komplex művészeti nevelés, „Apagyi-Lantos” munkássága (Kertész, 2015; Daragó, 2016), a Sárny-módszer (Fekete, 2018; Kertész, 2015; Fekete, Fehérvári, Bodnár, 2020), a Kovács-módszer (Kertész, 2015; Pásztor, 2018), a Dalcroze-módszer (Daragó,

2012), az Orff-módszer (Kertész, 2015; Daragó, 2012; Andorka, 2013), a Montessori-módszer (Kertész, 2015; Szőnyi, 1988), és a Kodály-koncepció (Ittész, 2015). A vizsgálat eredményeit a 8. ábrán szemléltettem gondolattérkép formájában, melyből világosan látható, hogy a 20. századi zenepedagógiai és összművészeti módszerek nagymértékben fejlesztik a fizikális és mentális állapotokat, javítani képesek a tüdőkapacitást, számolási-, nyelvi-, olvasási-, mozgás-, memóriakészséget, önfegyelemre, önismeretre tanítanak, fejlesztik a kreativitást, a többirányú figyelmet, koncentrációt, felszabadítják az érzelmeket, oldják a feszültséget, segítik a társadalmi beilleszkedést, erősítik a szociális kapcsolatokat, és javítják az önbizalmat és az életminőséget. Ezt bizonyítja Reikort Ildikó zenepedagógus, Kokas Klára volt munkatársának tanulmánya, melyet tapasztalatai is alátámasztanak, miszerint az összművészeti képzés hatására – amely a zene, mozgás és képzőművészeti alkotás együttesét alkotja – fejlődik a nyelvi-verbális, logikai, matematikai, képi, térbeli, testmozgásos, zenei, és talán a két legfontosabb, a társas és személyes intelligencia (Reikort, 2017).

Összegezvén, második hipotézisem, miszerint „A különböző 20. századi zenepedagógiai módszerek képesek azon készségek és képességek hatékony fejlesztésére, melyre a gyermekotthonokban élő gyermekeknek szüksége van” igazolódni látszik. A 20. századi zenepedagógiai módszerek nagymértékben képesek fejleszteni a – feldolgozott szakirodalom alapján megfogalmazott – lemaradásokat, melyek az érzelmi és értelmi kompetenciák, önbizalomhiány, motivációhiány, beszéd-, olvasási-, írási-, számolási-, koncentráló- és figyelőképességben mutatkoztak meg markánsan.

Ezt a hatást fokozandó, nem mehetünk el szó nélkül a Kodály-koncepció kicsúcsosodása mellett, mely nem más, mint a kórusmuzsikálás. Kodály Zoltán zenepedagógiájában a zenei írás-olvasás, mint eszköz jelenik meg, a magasabb rendű cél elérésének érdekében, melyek a személyiség egészséges fejlődése, a teljesértékű ember létrejötte, a lélek ápolása, mely a kórusművészet által tud teljes valójában létrejönni, mely Kodály megfogalmazásában ekképpen szól: *„Leghálásabb tárgy a karének, mert legjobban fizet a ráfordított fáradságért. [...] bármely iskola énekkara elérheti azt a színvonalat, amelyen alkalmassá válik az iskolán belüli nevelő szerepre [...] A művészetnek ugyanis nem a technika a lényege, hanem a lélek.”* (Kodály, 1974: 40-41)

8. ábra: Érzelmi és értelmi kompetenciák hiánya (Forrás: Saját szerkesztés)

Ennek tükrében nem tekinthetem munkámat teljesértékűnek a kórusirodalom, és azon belül is a gyermekkori irodalom adta lehetőségek megemlézése nélkül, hiszen az aktív kóruséneklés pozitív hatást fejt ki a szociális készségek fejlődésére, a szellemi és fizikai egészség megőrzésére, az érzelmi állapotra, csillapítja a stresszt, továbbá az immunrendszer működését is befolyásolja. A csoportos éneklés hatására megemelkedik a nyálkahártya immunglobulin szintje, mely nagy szerepet játszik a bakteriális- és vírusfertőzésekkel szemben, késlelteti az öregedést, enyhíti a depressziót, és a magas szintű koncentrációnak köszönhetően a tanulmányi eredményekre is pozitív hatással van (Buzás és Maróti, 2015). Összességében a kórusművészet az esztétikai szépségen túl számos olyan mentális és fizikai egészségügyi problémára nyújthat megoldást, melyek évtizedes orvosi kezeléseket vonhatnának maguk után.

Kodály Zoltán életében és munkásságában kiemelt fontossággal bírt a gyermekhang. Kodály kórusművein keresztül olyan értékes zeneirodalmi anyag

vált elérhetővé a legkisebbek számára, mely által a felnőttekkel azonos művészi értéket tudtak létrehozni, s gyermekhangjuk adottságainak és egyediségének köszönhetően ezt senki nem tudja tőlük megvonni (Lakner, 2015), hiszen mi lehet tisztább és őszintébb, mint a gyermeki hang. Ez a felismerés már előző zenetörténeti korok zeneszerzőinél is felfedezhető, gondoljunk csak Johann Sebastian Bach Máté passiójának nyitótételében megszólaló szoprán fiú-kórus „O Lamm Gottes, unschuldig, Am Stamm des Kreuzes geschlachtet,” kezdetű koráldallamára, mely magyar nyelven a következőképpen hangzik: „Ó, Isten ártatlan Báránya, Akit a keresztfán megöltek”. Bach nem csak hanggi adottságaiban emelte ki a gyermekkar fényes hangzását az alatta örvénylő két felnőttkar forgatagából, hanem térben is, hiszen ők a Tamás-templom karzatán helyezkedtek el (Péter, 2017). Kodály azonban az előző korokkal ellentétben nem a gyermekeket használta fel a művészi kifejezés eszközeként, hanem a művészet eszközeit használta fel a gyermekek egészséges lelki fejlődéséért. Kodály, és az őt követő zeneszerzők, a hozzájuk legközelebb álló gyermekjátékokon keresztül szólaltatják meg a gyermekeket, melynek köszönhetően egyszerű dallamanyagból mesterműveket képesek komponálni (Lakner, 2015).

Kodály és az őt követő zeneszerző generáció, gyermekkari zeneirodalom tekintetében szem előtt tartották az adott korosztály életkori sajátosságait, melyek a megfelelő hangterjedelemben, egyszerű ritmusképletekben, és lehetőség szerint a módosított hangok tekintetében képződtek le. Egyszóval az egyszerűsége és az alkalmazhatóságra törekedtek. Emellett olyan témaköröket dolgoznak fel műveikben, mint a társas kapcsolatok, erkölcsi, etikai nevelés, tudatosság, és a másik nem iránti érdeklődés, mely a gyermekek korosztályának megfelelő tanításokat tartalmaznak. Ezekben a gyermekkari művekben nem pusztán a szociális kompetenciák fejlesztése hangsúlyos, de általuk társművészeti értékekkel gazdagodhatnak a gyermekek, hiszen azok szövege gyakran olyan költők tollaiból származnak, mint „Weöres Sándor, Nemes Nagy Ágnes, Csanádi Imre, Kányádi Sándor, Tamkó Sirtó Károly, Zelk Zoltán és Gazdag Erzsébet”. (Lakner, 2015:38)

Összegezve a magyar kórusirodalomnak egy egészen nagy ágazata épült ki a 20. század után, mely a gyermekek erkölcsi, etikai, esztétikai nevelésén túlmenően, a mentális és fiziológiai egészségügyi állapotukra is pozitív hatással bír, ami elengedhetetlen szempontja a kiegyensúlyozott személyiségfejlődés elérésének.

A kórusmuzsikálás műveléséhez ugyan szükséges a többszólamú éneklés technikájának elsajátítása, mely mélyebb zenei ismereteket kíván, azonban megfelelő előkészítést követően, erre a gyermekek már igen korai életszakaszukban alkalmassá tudnak válni. Ennek tükrében a gyermekotthonokban nevelkedett gyermekek fejlesztése tekintetében is előkelő helyet kell elfoglalnia a kóruséneklésnek, hiszen annak számos pozitív transzferhatása segíteni tudná a gyermekek életét a jelenben és a jövőben is.

Összegzés

Munkám során azon hátrányos helyzetű gyermekek életét és zenei tehetségfejlesztésüknek lehetőségeit vizsgáltam meg, akik gyermekotthonban vagy lakásotthonban élnek. Napjainkban már magzati kortól lehetőség van a gyermekek készségfejlesztő tevékenységeit megkezdeni, ennek persze komoly anyagi vonzata van. Vizsgálatomban összesítettem a 2021-ben hazánkban élő gyermekek szociális helyzetét, melyből kiderült, hogy a gyermekek 14 százaléka valamilyen hátrányt szenved a rendezett körülmények közt nevelkedő gyermekekkel szemben. Ezen hátrányos helyzetű gyermekek 11 százaléka gyermekotthonban vagy lakásotthonban nevelkedik, minek következtében vélhetően nekik van a legkevesebb lehetőségük a tehetségük és képességeik maximális kibontakoztatására. A kormány a Nemzeti Alaptantervben megfogalmazottak alapján egyértelműen fontosnak ítéli a művészetek és a zene személyiségre gyakorolt hatását, mégis úgy tűnik nagyon kevés állami gondozott gyermeknek van lehetősége a kötelező közoktatási intézmények keretein túl művészeti képzésben részt venni.

Annak érdekében, hogy átfogóbb képet kaphassak a gyermekotthonokban élő gyermekek zenei tehetségfejlesztéséről, mélyinterjút készítettem Dobó Dénes zenepedagógussal, aki a miskolci gyermekotthonban több mint három évtizede oktat állami gondozott gyermekeket fúvós hangszereken. Az interjú során megállapítást nyert, hogy a zenetanulás igen mély nyomot hagyott a múltban és a jelenben ezekben a gyermekekben, melyet az is bizonyít, hogy számos régi tanítvány visszajár a zenekari próbákra, és több esetben felnőtt korukra megszületett az az igény, hogy saját hangszert is vásároljanak. Tapasztalatai alapján a legjobban a zenekari próbák és koncertek motiválják a gyermekeket, azonban ezeknek a csoportos zenei tevékenységeknek komoly anyagi vonzata van, melyet nehézkesen tudnak finanszírozni.

Ezt követően kutatást végeztem az állami zeneiskolák körében. Kutatásomban 41, általam nagyobbinak vélt zeneiskola szerepelt, mely alapján

kiderült, hogy a megkérdezett zeneiskolák kevesebb, mint 15 százalékában oktatnak állami gondozott gyermeket, így tehát úgy tűnik, az állami gondozott gyermekeknek nagyon kis százaléka tanul zeneiskolában valamely hangszeren. Kutatásom során nem találtam arra utaló adatot, hogy a gyermekotthonokban élő gyermekek vokális zenei fejlesztésére lehetőséget teremtsen a rendszer, a kötelező közoktatási rendszeren túl. Ez a kép azért igazán borús, mert Kokas Klára zenepedagógus, már 1967-ben publikált tanulmányában bizonyítást nyert az énekes foglalkozások számos transzferhatása a nevelőotthonokban élő gyermekekre. Ezt követően második hipotézisemet, miszerint „A különböző 20. századi zenepedagógiai módszerek képesek azon készségek és képességek hatékony fejlesztésére, melyre a gyermekotthonokban élő gyermekeknek szüksége van.” igyekeztem igazolni. Ehhez szisztematikus szakirodalomelemzést végeztem, mely során a jelentősebb 20. századi zenepedagógiai módszerek fejlesztő hatását összevettem a szakemberek által megnevezett gyermekotthonokban élő gyermekek fejlesztendő kompetenciáival. Tanulmányomból kiderül, hogy a gyermekotthonokban nevelkedett gyermekek esetében a leginkább fejlesztésre szoruló kompetenciák az érzelmi és értelmi kompetenciák, önbizalom, motiváció, beszéd-, olvasási-, írási-, számolási-, koncentráció- és figyelőképesség, melyeket nagymértékben fejleszteni képesek a 20. századi zenepedagógiai módszerek.

Munkám a célt szolgálja, hogy felhívja a figyelmet társadalmunk egy olyan sérülékeny rétegének kulturális elhanyagolására, melyet mai ismereteinkre alapozva könnyedén visszajára lehetne fordítani. Felvetésem szerint Kokas Klára gyermekotthonbeli tevékenysége az az irányvonal, melyet napjainkban követni szükséges, hiszen az egész társadalmunk érdeke, hogy ezen gyermekek felnőttkorukra ne szoruljanak a perifériára.

Egy olyan zenei képzés melyben a vokális zene kerül a középpontba, nem csak a 20. századi zenepedagógiai ideológiáknak felelne meg, hanem az állami költségvetés szempontjából is hasznos lenne. Munkám során rávilágítottam arra, hogy mind anyagi, mind humán erőforrás szempontjából gazdaságosabb lehet egy énekes középpontú csoportos foglalkozás lehetősége, hiszen a hangszeroktatásnak számos súlyos anyagi vonzata van. Későbbiekben szeretnék egy mélyebb kutatást végezni a gyermekotthonokban működő tehetségfejlesztő programokra vonatkozóan, melyhez az adatigénylést már megkezdtem.

Jelen vizsgálat ugyanakkor további, hosszabb távú kutatási irányokat is kijelöl. A fejlesztés típusának fenntarthatóságán túlmenően a módszertani keretrendszer fejlesztése is időszerűvé válik. Elképzelhető ugyanis, hogy azon

túlmenően, hogy a csoportos vokális zenei foglalkozás mind motiváció, mind a szükséges humán és pénzügyi erőforrások tekintetében előremutatóbb, annak keretrendszere is érdemben formálható. Így további, módszertani kutatási irányként jelenik meg, hogy létezik-e olyan speciális zenei fejlesztőrendszer, gyakorlatrendszer, foglalkozás-struktúra, mely kifejezetten a gyermek- és lakóotthonokban élő gyermekek segítségét célozza meg. Úgy vélem, a felvetett probléma megalapozza egy olyan komplex kutatási irányvonal kialakulását, amely egyrészt interdiszciplináris területté is fejleszhető, másrészt hosszú időn keresztül ígéretes, a társadalmat fejlesztő eredményeket képes szolgáltatni.

Felhasznált irodalom

1997. évi XXXI. törvény VIII. fejezet: A gyermekvédelemről és a gyámügyi igazgatásról

1997. évi XXXI. törvény XI. fejezet: A gyermekvédelemről és a gyámügyi igazgatásról

5/2020 (I.31.) Kormány rendelete a Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről, alkalmazásáról szóló 110/2012. (VI.4.) Kormányrendelet módosításáról, II.3.7. Művészetek, Magyar Közlöny, 2020. évi 17. szám, 2020.január 31.

Acsády László (2003): A zenetanulás idegrendszeri háttere, II/2, *Parlando* 45. évf. 2.sz., 2-10.

Buzás Zsuzsa, Maródi Ágnes (2015): A kóruséneklés lehetséges transzferhatásainak vizsgálata, *Új kutatások a neveléstudományokban 2014, Oktatás és Nevelés – Gyakorlat és Tudomány*, Szerk: Tóth Zoltán, MTA Pedagógiai Tudományos Bizottság és a Debrecen Egyetem (68-78.o.), ISSN 2062 090X

Daragó Rita Laura (2012): Életreform és zenepedagógia A 20. század alternatív zeneoktatási módszereinek életreform-vonatkozásai, *Iskolakultúra*, 5. sz.

Daragó Rita Laura (2016): Az improvizáció szerepe és gyakorlata az alternatív zenepedagógiai koncepciókban, *Parlando*, 2016. 1. sz.

Dobokai Róbert Lászlóné Simon Dóra (2019): A gyermekvédelmi szakellátásban élő általános iskolai tanulók iskolai esélyei Bács-Kiskun megyében 2014-2018 között, Pécsi Tudományegyetem Oktatás és Társadalom Neveléstudományi Doktori Iskola, Doktori (PhD) értekezés, Pécs, 65.

Dobokai Róbert Lászlóné Simon Dóra (2019): Gyermekvédelmi szakellátásban élő tanulók iskolai esélyei, *Neveléstudomány*, 7. évf., 3-4. szám, 107–115., ISSN: 2063-9546

Dohány Gabriella (2013): A Kodály-koncepció hatásvizsgálata az empirikus kutatásokban, Mahler – Szkrjabin – Verdi – Korngold tanulmánykötet, Szerk.: Dombi Józsefné és Maczelka Noémi, SZTE JGYPK Művészeti Intézet Ének-Zene Tanszék, Szeged, 122-129., ISBN 978-963-306-218-0

Fekete Anikó (2018): A kreatív zene Magyarországon – Sály László munkásságának előzményeiről, életpályájáról, *Parlando*, 5.sz.

- Fekete Anikó, Fehérvári Anikó és Bodnár Gábor** (2020): Kreatív zenei gyakorlatok hatása a felsőoktatásban tanulók körében, *Parlando*, 6. sz.
- Forrai Katalin** (1974): Ének az óvodában, Zeneműkiadó Vállalat, Budapest, (11-18.o) ISBN 963 330 467 9
- Gönczy László** (2009), Kodály-koncepció: a megértés és alkalmazás nehézségei Magyarországon, *Magyar Pedagógia*, (109)2. szám, 181.
- Gönczy László** (2015): Miért kapott a zene kiemelt jelentőséget az alternatív pedagógiában?, *Életreform és alternatív zenepedagógia*, *Zenepedagógia* tankönyv, Szerk: dr. habil. Vas Bence, PTE Művészeti Kar Zeneművészeti Intézet, 101-102., ISBN 978-963-642-776-4
- Ittész Mihály** (2015): A zenei nevelés módszere Kodály Zoltán zenei nevelési elvei, tanításai, *Zenepedagógia* tankönyv, In: Vas Bence (szerk), PTE Művészeti Kar Zeneművészeti Intézet, 119., ISBN 978-963-642-776-4
- Kardos István** (1984): Szent-Györgyi Albert, Tudósportrék, Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 125., ISBN 9630923149
- Kasik László** (2007): A szociális kompetencia fejlesztésének elmélete és gyakorlata, *Iskolakultúra*, 17. évf. 11-12- sz., (21.-37.o), ISSN 1588-0818
- Kertész Attila** (2015): Alternatív zenepedagógiai törekvések Magyarországon az 1980-as évektől napjainkig, *Zenepedagógia* tankönyv, Szerk: dr. habil. Vas Bence, PTE Művészeti Kar Zeneművészeti Intézet, (105-118.o.), ISBN 978-963-642-776-4
- Kismartony Katalin** (2011): Tizenkét évvel a mus-e program budapesti kísérleti szakaszának befejezése után – milyen eredményeket hozott a „tanítóknak, tanároknak” a program?, *ÉNEK–ZENE–NEVELÉS*, Szerk.: Döbrössy János, Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Tanító- és Óvóképző Karának Tudományos Közleményei XXXIII., (51-71.o.), ISSN 1587-4249
- Kodály Zoltán** (1974): Visszatekintés Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok I., Zeneműkiadó Vállalat, Budapest, (40-41.o , 120-121o., 246. és 156. o.) ISBN 963 330 034 7
- Kokas Klára** (1967): A relatív szolmizációs módszer hatása 3-8 éves gyermekek személyiségének formálására, *Magyar Pedagógia*, (67)1., 63.-76., ISSN 0025-0260
- KSH 22.1.1.3.** Népeség korév és nem szerint, január 1.
- KSH 25.1.1.13.** Gyámhatósági ügyek
- KSH 25.1.1.16.** A gyermekvédelmi szakellátásban részesülő fiatalok [fő]
- KSH** (2012).: A gyermekotthonok átalakítása, Állami gondoskodástól a mai gyermekvédelemig. KSH Kiadványok, 2012. május, Tokaji Károlyné (szerk), Budapest.
- Lakner Tamás** (2015): Kodály utáni gyermekkari irodalom Magyarországon, Pécsi Tudományegyetem Művészeti Kar, 3.-26. és 38., ISBN: 978-963-642-893-8
- Lőrincz Andrea** (2018): „Itt ezek a kis házikók az intézetet szimbolizálják” Történetek egy gyermekotthon lakóiról – a tetoválások tükrében, *Párbeszéd: Szociális Munka folyóirat*, (5)2., DOI: 10.29376 URL: <https://ojs.lib.unideb.hu/parbeszed/article/view/6104> Letöltés: 2022.10.29.
- Máté Olga** (2020): Gyermekotthonok 2020/44., *Infojegyzet*, URL: https://www.parlament.hu/documents/10181/4464848/Infojegyzet_2020

[44_gyermekotthonok.pdf/963af491-78b4-7e46-55df-0c53df5fdeae?t=1590051507104](#) Letöltés: 2022.10.29.

Orosz Gabriella (2017), Projektek a hátrányos helyzetű fiatalok nevelésében, DELIBERATIONES, A Gál Ferenc Főiskola tudományos folyóirata, Konferenciakötet, X. évfolyam 1. szám, Különkiadás, Kozma Gábor (Szerk), Gerhardus Kiadó 2017, Szeged, 111- 128., ISSN 1789-8919

Pálfi Zsuzsanna Mária (2017): A Kovács-módszer helye, szerepe, jelentősége, hatása a kórusiskola, az osztály, és az egyén nevelési, oktatási folyamatában, Szakdolgozat, ELTE Pedagógiai és Pszichológiai Kar, Budapest.

Papp Bendegúz (2016): Útkeresés a japán zenepedagógiában: A Szuzuki-módszer, Parlando, 1. sz

Pásztor Zsuzsa (2018): A zenei munkaképesség-gondozás pedagógiája (ZMG) – Kovács-módszer, Magyar Művészet (6)1., 122-128., ISSN: 2064-3799

Péter Zsolt (2017): A szöveg-zene-harmónia kapcsolata J. S. Bach: Máté passiójának O Haupt voll Blut und Wunden című koráljában, XX. reál- és humántudományi Erdélyi Tudományos Diákköri Konf. (ETDK), Kolozsvár, 12.

Pikó Bettina (2017): Függőségek és a mértéktelenség kultúrája, Valóság, (60)3., 16–24., ISSN 0324-7228

Platthy István és Poór Anna (é.n.): „Virágba borult csillagok” Népi motívumkincsünk üzenetének felhasználása a művészetterápiában és a vizuális nevelésben, Műhelytanulmány, Pécs

Rácz Andrea (2006): A gyermekotthoni nevelés kihívásai, a nagykorúságuk előtt álló fiatalok jövőképe, Kapocs, (5)4.

Rákó Erzsébet (2019): A gyermekotthonok feladata a roma gyerekek nevelésében, Iskolakultúra 2019/4-5., (29)6., 128-140., ISSN 1588-0818

Reikort Ildikó (2017), Zenetanítás tradicionális és modern zenei eszközökkel, Parlando, 5. sz., 59.

Szabadi Magdolna (2016): A szociális kompetencia érzelmi elemeinek fejlesztése zeneterápiás eszközökkel tanár szakos hallgatók körében, Iskolakultúra, (26)6., 14-29., DOI: 10.17543/ISKKULT.2016.6.14

Szabó Hajnalka, Dr. Szarka Júlia (2016): „Két lélek, egy gondolat.” Kodály öröksége Forrai Katalin és Kokas Klára értelmezésében, Parlando, 3.sz.

Székely Csilla (2016): Kísérlet Kokas Klára pedagógiájának alkalmazására, Magiszter, XIV. évf. 2. sz., Magiszter Kiadó, Csíkszereda, 56-60.

Szőnyi Erzsébet (1988): Zenei nevelési irányzatok a XX. században, Tankönyvkiadó Vállalat, Budapest, 80-85., ISBN: 963 18 0510 7

Varga Aranka (2008): Gyermekvédelem és iskolázottság, Doktori (PhD) értekezés, Pécsi Tudományegyetem, Oktatás és Társadalom Neveléstudományi Doktori Iskola, Pécs, 10-22, 67-69.

V. Gönczi Ibolya (2015): Gyermek- és ifjúságvédelem, a hátrányos helyzet kezelése, a Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, 9-12., ISBN 978 963 473 873 2

Zsolnai Anikó (2013): Az iskolai sikerességet befolyásoló kognitív és affektív tényezők értékelése, in: **Molnár Gyöngyvér és Korom Erzsébet (szerk.):** Az iskolai sikerességet befolyásoló kognitív és affektív tényezők értékelése: tanulmányok Csapó Benő tiszteletére, konferencia, Nemzedékek Tudása Tankönyvkiadó Zrt., Budapest, 255–272., ISBN: 978-963-19-7

Melléklet

1. számú melléklet: Megkérdezett zeneiskolák listája

Állami gondozott gyermekek létszáma az állami zeneiskolákban			
Megye	Megyeszékhely	Zeneiskola	Állami gondozott növendék
Bács- Kiskun megye	Kecskemét	Kecskeméti M. Bodon Pál AMI	nincs
Baranya megye	Pécs	Liszt Ferenc Zeneiskola	nincs
Békés megye	Békéscsaba	Bartók Béla Művészeti Szakközépiskola és AMI, Zeneiskola	nincs
Borsod-Abaúj- Zemplén megye	Miskolc	Miskolci EgressyBéni- Erkel Ferenc AMI	nincs
Csongrád- Csanád megye	Szeged	Király-König Péter Zenei AMI	nincs
Fejér megye	Székesfehérvár	Hermann László Zeneművészeti Szakgimnázium és AMI	nincs
Győr- Moson- Sopron megye	Győr	Liszt Ferenc Zeneiskola- AMI	nincs
Hajdú- Bihar megye	Debrecen	Kodály Zoltán Zeneművészeti Szakgimnázium és Zeneiskola- AMI	nincs
Heves megye	Eger	Egri Farkas Ferenc Zeneiskola és AMI	nincs
Jász-Nagykun- Szolnok megye	Szolnok	Ádám Jenő Zeneiskola	nincs
Komárom-Esztergom megye	Tatabánya	Tatabányai Erkel Ferenc AMI	nincs
Nógrád megye	Salgótarján	Váczi Gyula AMI	nincs
Somogy megye	Kaposvár	Kaposvári Liszt Ferenc Zeneiskola – AMI	nincs
Szabolcs-Szatmár- Bereg megye	Nyíregyháza	Vikár Sándor Zeneiskola-AMI	nincs
Tolna megye	Szekszárd	Szekszárdi Garay János Általános Iskola és AMI Liszt Ferenc Zeneiskolája	nincs
Vas megye	Szombathely	Bartók Béla Zeneiskola	2 fő (furulya)
Veszprém megye	Veszprém	Csermák Antal AMI	nincs
Zala megye	Zalaegerszeg	Zalaegerszegi Pálóczi Horváth Ádám AMI	nincs

2.

Budapesti zeneiskolák		
Kerület	Zeneiskola	Állami gondozott növendék
1. kerület	Farkas Ferenc Zeneiskola	nincs
2. kerület	Járdányi Pál Zeneiskola	nincs
3. kerület	Aelia Sabina Zene-, Képző- És Táncművészeti Iskola, AMI	nincs
4. kerület	Erkel Gyula Újpesti Zenei AMI	nincs
5. kerület	Szabolcsi Bence Zeneiskola	nincs
6. kerület	Tóth Aladár Zeneiskola	nincs
7. kerület	Molnár Antal Zeneiskola	nincs
8. kerület	Józsefvárosi Zeneiskola	nincs
9. kerület	Ferencvárosi Ádám Jenő Zeneiskola	nincs
10. kerület	Kroó György Zeneiskola	nincs
11. kerület	Weiner Leó Katolikus Zeneiskola és Zeneművészeti Szakgimnázium	nincs
12. kerület	Solti György Zeneiskola	1 növendék
13. kerület	Fischer Annie Zeneiskola	nincs
14. kerület	Szent István Király Zeneművészeti Szakgimnázium	nincs
15. kerület	Hubay Jenő Zeneiskola és AMI	nincs
16. kerület	Rácz Aladár Zeneiskola	nincs
17. kerület	Bartók Béla AMI	nincs
18. kerület	Dohnányi Ernő Zeneiskola	nincs
19. kerület	Kispesti Szatmári László AMI	van (nem tudni hány fő)
20. kerület	Lajtha László AMI	nincs
21. kerület	Fasang Árpád Zenei AMI	van (nem tudni hány fő)
22. kerület	Budafok-Tétényi Nádasdy Kálmán AMI és Általános Iskola	nincs
23. kerület	Galambos János Zenei AMI	nincs

INTERJÚ DOBÓ DÉNESSEL, A MISKOLCI GYERMEKVÁROS HANGSZERTANÁRÁVAL

1. Mióta tanítja hangszeren a gyerekeket?

1987-től foglalkozom zeneoktatással a miskolci Gyermekvárosban.

2. Milyen hangszeren tanít?

Rézfúvós és fafúvós hangszereken tanítunk, de arra is volt már példa, hogy valamelyik gyermek más hangszeren szeretett volna tanulni, például gitáron. Ilyenkor mindig igyekszünk segíteni, hogy valamelyik zeneiskolában vagy másik telephelyen lehetősége legyen a gyermeknek az általa választott hangszeren tanulni.

3. Egy évben hány gyereket tanít?

Régebben jelentősen magasabb, 300-320 fő körüli volt a gyermekek létszáma a gyermekotthonban, ez mostanra körülbelül 60 főre csökkent, így a hangszeroktatáson résztvevők száma is kevesebb lett. A jelenlegi 26 főből 15 gyermek nagyon kitartó.

4. Van-e rajta kívül más, aki zenét tanít a gyermekotthonban?

Két kollégámmal együtt tanítunk a gyermekotthonban.

5. Heti hány zeneórája van?

Heti 2 óra, de aki többször jön, azt se küldjük el. Van, aki minden nap szeretne órára jönni, ilyenkor 10-15 percet mindig biztosítunk számára. Hétfőtől csütörtökig tanítunk, ezenkívül zenekari próba hétvégén van.

6. Szoktak magatartásbeli probléma lenni?

Fegyelmezési probléma nincs hangszerórákon, zenekaron a kollegák is beülnek segíteni, így ott sincs magatartás gond, továbbá biztos támpontot jelent számukra, hogy együtt játszhatnak a tanárukkal, így bátrabbak. Volt olyan gyerek, akivel nekünk nem volt semmi problémánk, de fegyelmezési okokból áthelyezték egy másik intézménybe. Valami nagy butaságot csinált az iskolában, ahová járt. Ez a gyerek nagyon szeretett hangszeren játszani, és nagyon bántotta, hogy többé nem tanulhat zenét, ezért aztán lehetőséget biztosítottunk, hogy az új otthonhoz közeli zeneiskolában folytathassa hangszeres tanulmányait.

Sokszor nagyon negatívan állnak az emberek ezekhez a gyerekekhez, ezért próbáljuk megmutatni a városnak, hogy vannak ezek közt a gyerekek közt értékesek, nem csak problémásak.

7. Megosztják a problémáikat a gyerekek?

Van, hogy a gyerekek szemében frusztráltságot látok, látom, hogy valami probléma van. Ezt általában az iskolában történtek, vagy otthon történt negatív események okozzák. Ilyenkor inkább beszélgetek velük, egyfajta etikai lelkifröccsöt tartok, a hangszeroktatás helyett.

8. Van, ami nehézséget okoz a munkájuk során?

Az anyagi támogatás hiánya a legnagyobb probléma. A régi úttörőházból vettük át a hangszereket, azokat használják a gyerekek. A hangszereket olajozni, tisztítani kell, ez is pénzbe kerül. Ehhez az anyagokat önköltségen szoktam

beszerezni, mert mire nincs idő megvárni, mire a beszerzési procedúra a végére ér. A zenekart nem olcsó fenntartani, és erre külön keret nem igen van.

9. Mit gondol, mi motiválja leginkább a gyerekeket?

A zenekar. Nagyon szeretnek zenekarra járni. Van olyan gyerek, aki nemrég óta tanul hangszeren, ezért tudása még nem olyan stabil, azonban rengeteget gyakorol, hogy zenekarra járhasson. Olyan is van, aki nem olyan tehetséges, de azért küzd, hogy zenekari próbára járhasson.

10. Mit tart a legnagyobb sikernek a gyermekotthonban történő munka kapcsán?

Hogy még mindig bátran ki tudok állni a gyerekekkel, és a produkciójuk még mindig élvezhető a közönség számára. Egy elfogadható szinten tudjuk előadni a produkciót, amiért dolgoztuk. A gyerekek szeretik a zenét, és ezzel a személyiségüket is tudjuk formálni, hiszen aki a zenét szereti, az rossz ember nem lehet. Érzéket is fejlesztünk, sok tantárgy összefügg a zenével, a ritmusérzék, a szép iránti igényesség. Sokszor ki kell számolni a matematikát használva a hangok értékeit, néha azt se tudom matekórát vagy zeneórát tartok. Rengeteg szakkör volt már itt az elmúlt 30 évben, (szőnyegszövés, kerámia, még mindig ott van a kemence kihasználatlanul, kertészet stb.), de a zene az egyetlen, ami maradt, és folyamatosan működik. Külön öröm számomra, hogy a gyerekek is büszkék arra, amit csinálnak. Esztergomban szokott lenni egy kulturális vetélkedő a nevelőotthoni gyerekek számára, itt háromszor nyertük el az első helyezést, és a zsűri különdíját is kiérdemeltük. Persze hozzátartozik, hogy ebben a kategóriában nincs versenytársunk, hiszen nincs másik állami gondozott gyermekekből álló fúvószenekar az országban. A siker jól tesz a lelkiállapotuknak.

11. Vannak utógondozottak, vagy esetleg olyanok, akik már kinőttek a rendszerből és visszajárnak?

Vannak olyan gyerekek, akik már 15 éve kikerültek az intézetbe és a mai napig eszükbe jut a zenekar. Azt mondják, hogy hiányzik nekik. Sokan külföldön dolgoznak már, de mikor hazatérnek, mindig meglátogatnak, beülnek egy-egy zenekari próbára, vagy eljönnek játszani az épp aktuális koncerten. Olyan is van, akinek több mint 10 év után jutott eszébe, hogy szeretne ismét zenekarra járni, és azért cseréli el a munkahelyén a műszakot, hogy el tudjon jönni a fellépésre.

Vannak olyan gyerekek, akik anyagilag is támogatják a zenekart, mert tudják, hogy szükség van rá.

Megtanulják a zene szeretetét, és ezt magukkal viszik az életbe, többen vannak, akik felnőtteként keresnek meg, hogy hangszer szeretnének vásárolni, ilyenkor mindig igyekszünk keresni valami jó hangszer nekik.

12. Tud másikat olyan gyermekotthonról, ahol hasonló hosszútávú zenei oktatás történe?

Nem tudok másikat ilyen intézményről.